

TIDNINGEN

DJURSKYDDET

MEDLEMSTIDNING FÖR DJURSKYDDET SVERIGE • NUMMER 4/2018 • ÅRGÅNG 127

"ÄGARE SAMLAR SIG FÖR DJURETS SKULL"

Veterinärer berättar.

SIDAN 16

+

ÄVEN DJUR VERKAR SÖRJA SINA DÖDA

SIDAN 23

TEMA NÄR DJUR DÖR

Djurskydd till den sista stunden

Varje dag tvingas djurägare att ta det ansvar de förband sig till när de tog sig an djuret. Att inte utsätta det för lidande. Avlivning är det sista ansvaret. Ägare, veterinärer och djuretiker berättar. SIDAN 10

Swedbank

Swedbank Humanfond

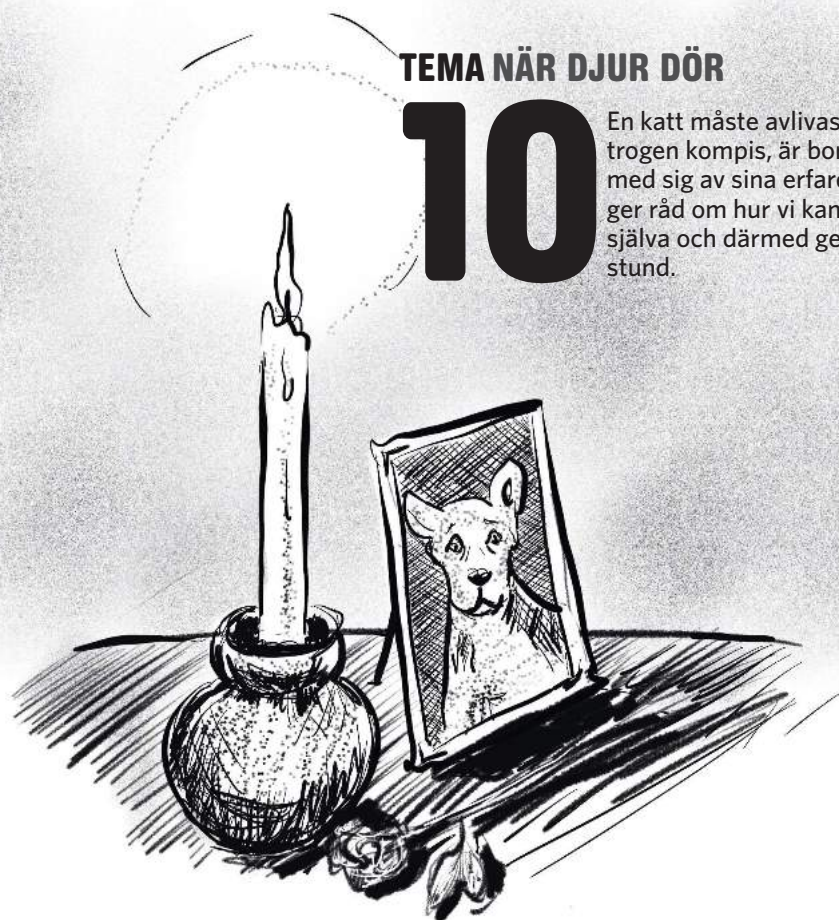
– för dig som vill spara med både hjärna och hjärta.

Fonden placerar sitt kapital i svenska bolag som tar stort ansvar för mänskliga rättigheter, goda arbetsvillkor, affärsetik och miljö. Humanfondens samarbetsorganisationer arbetar världen över med bland annat bistånd, hjälpverksamhet, mänskliga rättigheter, miljö, natur och forskning. Fonden är även Svanenmärkt.

Läs mer på swedbank.se/humanfond

Historisk avkastning är ingen garanti för framtida avkastning. De pengar som placeras i fonden kan både öka och minska i värde och det är inte säkert att du får tillbaka hela det insatta kapitalet. Fondens värde kan variera kraftigt på grund av fondens sammansättning och de förvaltningsmetoder som används. Faktablad, informationsbroschyrer och fondbestämmelser för Swedbank Humanfond finns att hämta hos din återförsäljare eller på swedbank.se/humanfond

TEMA NÄR DJUR DÖR

10

En katt måste avlivas. En älskad vän, en trogen kompis, är borta. Här delar djurägare med sig av sina erfarenheter. Veterinärer ger råd om hur vi kan underlätta för oss själva och därmed ge djuret en stressfri sista stund.

Illustration Helena Risinger

TIDNINGEN DJURSKYDDET

REDAKTÖR & ANSVARIG UTGIVARE

Katarina Hörlin

LAYOUT & BILDBEHANDLING

Nevada Media

KORREKTURLÄSNING

Majk Michaelsdotter

ANNONSANSVARIG

D. A Media för detta nummer

Från och med nr 1, 2019:

Peter Henriksson

peter.henriksson@djurskyddet.se

OMSLAGSFOTO

Niclas Tilosius

ISSN

1651-4505

TRYCK

Sörmlands Printing Solutions AB

MATERIAL

Redaktionen ansvarar inte för insänt, icke-beställt material

NÄSTA MANUSSTOPP

20 februari 2019

KONTAKT

redaktionen@djurskyddet.se

7 Oro för djurskyddsläget i EU.

26 Djurlund som ger ro.

34 Julpyssla kattplatta i pärlor! Pärlplatteproffset ger sina bästa tips.

32 **8 råd.** Så hjälper du djur genom nyårsnatten.

38 **Djurkrysset.** Lös korsordet för chansen att vinna fina priser.

42 **Sista ordet.** Stina Näsström om dubbelmoralen mellan bild och verklighet.

+

36 - Hjälp, är min lägenhet för liten för två katter? Frågan besvaras av vår kattexpert Elin Hirsch. Veterinär Torkel Falk ger fördjupat svar angående abortmedel för hund.

40 - Medlemsinformation & kontaktuppgifter till föreningarna.

Katarina Hörlin

Redaktör, tillsammans med Griffin, pudel.
redaktionen@djurskyddet.se

LEDARE

När det oundvikliga sker

En älskad vän, en trogen kompis, är borta. Tomheten kan vara bedövande.

Vi kan inte tipsa om hur komma undan sorgen, men tror, som Carin Holmberg skriver, att genom att berätta hur vi gjort kan vi kanske också ge stöd åt andra.

Djurens sista stund är viktig. Den är oundviklig. Ändå vet vi vanliga djurägare ofta så lite om den. Är så oförberedda att det är lätt att missa de tecken som för en erfaren veterinär eller etolog är tydliga signaler på att nu är tiden inne.

Vi måste prata mer om avlivning och de tecken som finns när det är dags, säger en av de veterinärer, som ni möter i tidningen.

Fokus i detta nummer är främst på de djur som vi lever med i vardagen, de som har namn och som ofta blir som en vän. De som kallas sällskapsdjur.

Samtidigt slaktas och avlider många andra djur varje dag: En del för att bli foder åt sällskapsdjur och en del endast på grund av att de är hanar. Dessutom pågår en utrotning av hela djurarter.

Vi har ringt Helena Röcklinsberg, universitetslektor i djuretik och talat med henne om detta.

Läs intervjun i tidningen och möt flera djurägare som generöst delar med sig av hur de tänkt innan och efter en avlivning.

Det finns så många fler aspekter kring detta ämne: Se det här numret som en början. Redan i nästa nummer återkommer vi med en fördjupning i ämnet slaktt transporter.

Tills dess önskar vi alla läsare en god jul och tackar för det år som snart ligger bakom oss. Var rädda om er. Var rädda om djuren. Allt gott på det nya året. ✕

TYCK TILL!

Mejla dina tankar och åsikter till redaktionen@djurskyddet.se. Läs fler artiklar på tidningen.djurskyddet.se

Foto: Istockphoto

Hjälp djuren när du väljer ditt julbord

Jag önskar att julens budskap om fred och frihet ska gälla oss alla. Även djuren. Låt alla djur slippa transporter. Ge dem vatten. Ge dem ljus och låt dem vara ute. Skippa julsinkan och om du nu inte kan det så se till att den gris du äter har haft ett bra liv den tid det levte. Det är levande varelser som du äter. Du kan aldrig komma runt ditt ansvar

som människa. Du har ett val. Djuren har det inte. De är fast i vårt våld. Välj djurvänliga alternativ i jul. Ta reda på hur just den gris du tänker konsumera haft det innan den slaktades. Välj bara de som haft ett gott liv. Och låt nästa år bli ett bättre för alla djur än det som gick.

Djurvän

Fler eftersöksjägare och mindre pilbågsjippo!

Följer med fasa debatten om att pilbågsjakt kanske ska tillåtas i Sverige. Hur kan en myndighet ens överväga detta? Om jägarkåren vill locka ut fler människor i våra skogar och marker för att jaga så tycker jag att de borde höja ersättningen till de jägare som ägnar sig åt det viktiga arbetet med eftersök vid olyckor. Eftersöksjägarna högaktar jag och många med mig. De hjälper djuren att skonas från lidande och deras insats för samhället är enorm. Höj deras ersättning! Låt dem få den status de förtjänar! Riktiga djurhjältar som ger sig ut natt som dag för att söka rätt på skadade djur! Pilbågsivrare kan köpa en darttavla!

Undrande

Foto: Istockphoto

MEST LÄST PÅ TIDNINGEN.DJURSKYDDET.SE

Mest läst under november 2018

1. Hej hundägare! Lägg ner luren och se din hund.
2. Fråga Experten: Hundfrågor
3. Så lagar du din egen hundmat
4. Här uppmanas myndighet att skrota förslag om pilbågsjakt
5. Kritiserad hundtränare ska hålla liveshow

BLI MEDLEM I DJURSKYDDET UNGDOM

**Medlem-
skapet
är gratis!**

Djurskyddet Ungdom är en organisation för personer under 30 år som vill engagera sig för djuren. Läs mer och bli medlem på www.djurskyddet.se/ungdom.

Psst! Bli medlem innan 14 december och få möjlighet att vinna en goodiebag!

djurskyddet
UNGDOM

Spindeltråd kan ersätta försöksdjur

■ **My Hedhammar**, docent i biokemi och universitetslektor vid KTH, har lyckats göra konstgjord spindeltråd, som det går att odla celler på för att tillverka reservdelsorgan. Hon får årets utmärkelse Nytänkaren av stiftelsen Forska utan djurförsök för "att fortsätta sitt arbete med att använda spindeltrådsproteiner för att ta fram nya cell- och vävnadsmodeller som mer efterliknar humana förhållanden vid forskning om vanliga och allvarliga sjukdomar som till exempel cancer".

Tack vare hennes upptäckt kan många försöksdjur som annars hade använts skonas och modellerna blir dessutom mer lika de förhållanden som råder i verkligheten i de mänskliga organen. ✕

Upphandling pågår

■ **Alla länsstyrelser** var i oktober inte klara med den offentliga upphandling av djurhem för omhändertagna katter och hundar, visar en rundfrågning som Tidningen Djurskyddet gjort.

Det var i juni som länsstyrelserna tog över ansvaret från polisen för uppställningen och ännu en bit in på hösten var inte alla länsstyrelser klara med upphandlingen av djurhem som temporärt ska ta hand om de omhändertagna djuren.

Tidigare har det varnats för att en del länsstyrelser upphandlat platser långt från orten, vilket innebär långa transporter för djuren.

Vi fortsätter att granska utvecklingen. Läs mer under vintern på webbtidningen: <http://tidningen.djurskyddet.se> ✕

Upprörda ägare mötte länsstyrelsen

■ **Efter tre månader** som ansvarig myndighet för omhändertagande av hundar och katter har länsstyrelserna på regeringens uppmaning gjort en utvärdering.

Av den framgår, enligt SR, att hotfulla situationer med djurägare förekommit. Nu ska riktlinjer för när polisen ska ge handräckning skapas.

– Polisen är inte privatpersoner på samma sätt. Länsstyrelsen har en skyldighet att tala om vad vi heter, säger Hillevi Uppmanis, nationell projektledare för länsstyrelsernas övertagande av djuruppgifterna, till SR. ✕

Inopererade sändare har medfört stort lidande för björnar.

Foto: Wikipedia

Björnar bar farliga sändare

■ **Radiosändare som opererats** in i brunbjörnar kan vara livsfarliga. Det är en av de slutsatser som forskarna i Skandinaviska björnprojektet drar efter att ha undersökt björnar som haft sändare inopererade i bukhalan.

305 björnar har undersökts i studien som tagit 19 år. Under studiens gång började forskarna – efter att ha blivit medvetna om biverkningarna – operera ut sändarna efter en viss tid i stället för att låta dem bli kvar i djuren.

Många av sändarna hade kapslats in av

bindväv och kroppen reagerat kraftigt på det främmande föremålet med bland annat inflammationer och vävnadsdöd. Två av de opererade björnarna hade dessutom dött då sändaren kortslutits. I Skandinavien började den här typen av sändare användas på 1980-talet, först på uter och senare på järv, brunbjörn, fjällräv, grävling, lodjur, vildsvin och bäver. Hur många vilda djur som försetts med den här typen av sändare är okänt, men det rör sig om minst tiotusentals djur runt om i världen. ✕

Text: Jeanette Thelander

Djurplågerilagsutredningen är igång

■ **Den särskilde utredaren** Lars Wallinder har börjat arbetet att få fram lämpliga straffskalor som står i proportion till varandra.

– Om brottet "grovt djurplågeri" ska införas i straffskalan handlar det i stora drag om att ringa in vad som gör ett brott grovt. Till detta måste också en indelning göras där vi ser hur detta hänger ihop med andra brott och straffsatser, säger Lars Wallinder.

I hans uppdrag ingår även att analysera om det är lämpligt att avkriminalisera överträdelser av vissa djurskyddsbestämmelser, samt överväga om de i stället bör sanktioneras med sanktionsavgifter eller vitesförelägganden och överväga om en dom eller ett

strafföreläggande om företagsbot bör kunna leda till ett djurförbud.

– Förutom utmaningarna att balansera olika principer som kan finnas bakom att sanktionera överträdelser med straffbestämmelser eller sanktionsavgifter mot varandra, så handlar det också om att ta in en omfattande sakkunskap, säger Lars Wallinder, som ska redovisa uppdraget den 31 januari 2020.

Maxstraffet för djurplågeri är idag fängelse i två år och regleras i brottsbalken. Djurskyddslagen anger hur djur ska hållas och skötas, i 10 kap 1§ sägs att brott, som begåtts med uppsåt eller av oaktsamhet, kan leda till böter eller fängelse i högst två år. ✕

Bågjaktsförslag utreds djupare

■ **Naturvårdsverket** bryter ut delen som rör pilbågsjakt ur förslaget till föreskrifter om jaktmedel och gör en separat utredning innan de fattar beslut om bågjakt ska tillåtas.

- Då kommer inte reglerna om alla andra jaktmedel att behöva vänta, säger Hanna Dittrich Söderman, Naturvårdsverket.

Förslaget att införas bågjakt har mött kritik från djurskyddsorganisationer och nu ska Naturvårdsverket gå igenom forskning, utreda skillnader mellan effekten av en jaktpil och en kula, samt jämföra risken för skadeskjutning vid jakt med pilbåge med risken vid konventionella jaktvapen. Djurskyddet Sverige

välkomnar beskedet.

- Nya sätt att avliva djur vid jakt får inte riskera mer lidande för djuren. Det måste vara samma principer som för avlivning vid slakt: Om nya avlivningsformer ska införas ska det vara för att det blir mindre plågsamt för djuren, mer effektivt och skonsamt. Inte för att jägare ska få nya vapen för att de tycker att det är spännande, säger generalsekreterare Åsa Hagelstedt.

Idén att tillåta bågjakt i Sverige kom från Svenska Bågjägareförbundet. Det gäller compoundbåge på rådjur, räv, bäver, grävling, mårhund, tvättbjörn, bisam och hare. ✕

HALLÅ DÄR...

... Bo Algers och Torun Wallgren!

Nyligen hölls den stora konferensen i EU-kommissionen om djurskyddet för unionens lantbruksdjur, där fokus var på grisvälfärd och främst på hur att undvika rutinmässig kupering av svansar.

- Ja, det är redan olagligt men flera länder låter kupera rutinmässigt ändå. Bästa sättet att få grisar att undvika svansbitning är berikningsmaterial och att inte låta grisar stå på karga spaltgolv. Men starka krafter argumenterar emot, och hävdar att importen från länder utanför EU kommer att öka om EU-bönderna tvingas investera i förbättringar i sina stall som ska gynna grisarna. Vi djurskyddsorganisationer och forskare måste rusta oss för att bemöta dem, säger Bo Algers, professor emeritus i husdjurshygien.

Torun Wallgren, doktorand vid SLU, berätta om den nypublicerade studie du gjort om halm och grisar!

- 1 700 grisar på fem svenska gårdar har följts. En omgång grisar per gård studerades och delades in i grupper där den ena gruppen fick den normala halmransonen varje dag och den andra en dubbel giva. Alla grisarnas öron och svansar undersöktes under försökets första och sista vecka, varannan vecka undersöktes öronen, svansarna och beteendet hos grisar i 16 boxar.

Vad blev resultaten?

- Att hygien i boxen inte försämrades hos de grisar som fått mer halm, däremot var det färre skador på öron och svans.

Förvånade något dig?

- Att det inte krävs så mycket mer halm för att få en effekt, utan redan lite mer ger resultat. Det gör kanske att tröskeln för grisbönder i EU, som idag inte ger någon halm, inte blir så stor. I Sverige har vi visat att det i befintliga system går att öka mängden halm och få grisar som ägnar mer tid åt halmen och mindre åt öron- och svansbitning.

Är ni oroad över utvecklingen för lantbruksdjuren i EU?

- Ja, motståndet är stort. Alla djurskyddskrafter behövs i arbetet, säger Bo Algers. ✕

Den franska hjärtmasken kan även infektera rävar.

Foto: Wikipedia

Snigelslem kan sprida fransk hjärtmask

■ **Mycket tyder nu på** en ny spridningsväg för den fruktade franska hjärtmasken, *Angiostromylus vasorum*. Tidigare har den rådande uppfattningen varit att hundar smittas då de kommer i kontakt med andra hundars eller rävars avföring eller äter sniglar och grodor som innehåller parasiten. Men nu visar flera studier resultat som tyder på att det kan räcka med att hunden kommer i kontakt med snigelslem för att bli infekterad.

Parasiten utsöndras med hundens avföring och tas sedan upp av sniglar som kryper på bajset. Inuti snigeln utvecklas larven och kommer in i hunden genom munnen. Masken vandrar därefter från hundens mage och tarm till hjärtat och vidare till lungorna där den kan växa till ett par centimeter och orsaka stora problem.

Det är därför en god idé att hålla uppsikt över hundens leksaker och inte låta dem ligga ute under natten så att sniglar kan krypa på dem. Hunden riskerar att få i sig masken när den biter i eller slickar på leksakerna. Som alltid är det också bäst att plocka upp allt hundbajs. Om alla plockar upp efter sin hund minskas förekomsten av infekterade sniglar. Helt säkert blir det emellertid inte ens om alla alltid plockar upp efter hunden eftersom den franska hjärtmasken även kan infektera rävar.

I Sverige har än så länge endast ett fåtal fall av fransk hjärtmask upptäckts, men på kontinenten är parasiten relativt vanlig. Risk för smitta ökar för hundar som springer lösa och som träffar många andra hundar. ✕

Text: Jeanette Thelander

Djurförsäkringsmarknaden är snårig

■ **Svenskarna försäkrar** sina djur mest i Europa. Men nu visar en ny rapport att skyddet för konsumenterna är litet.

- Försäkringen täcker inte alla kostnader. I slutändan kan det bli en klassfråga. Priserna kan göra att inte alla har råd med veterinärvård, säger Leif Nordqvist, Konkurrensverket till Plånboken i P1, SR.

Villkoren är snåriga. Stort ansvar läggs på konsumenten. Jämförelsemöjligheter mellan olika försäkringar måste bli bättre, slår Konkurrensverket fast och vill även att konsumenttjänstlagen ska omfatta behandling av levande djur. Det går heller inte att klaga på en veterinärvårdsbehandling hos Allmänna reklamationsnämnden.

Konkurrensverket anser att konsumentskyddet måste stärkas. Förslag har lagts fram i en departementspromemoria.

Rapporten kan laddas ner från Konkurrensverkets hemsida. ✕

Håll inte djur i bur!

■ **Medborgarinitiativet EndCageAge** är igång med en kampanj för att samla in en miljon underskrifter senast september 2019. Då tvingas EU att göra något åt att hundratals miljoner lantbruksdjur i unionen hålls i bur och begränsas i att utföra sina naturliga beteenden.

"Suggor tvingas amma sina kulingar i fixeringsboxar, kaniner och vaktlar hålls hela livet i karga burar, mycket unga kalvar stängs in i individuella kättnar, många hönor sitter fortfarande i bur. Ankor och gäss fixeras för att kunna tvångsmatas vid tillverkning av gåslever" skriver EndCageAge. ✕

Foto: iStockphoto

En miljon skrev under mot stympade grisar

■ **Sluta kastrera smågrisar.** Sluta kupera deras svansar och sätt stopp för rutinmässigt klippning av deras tänder! Ge dem det utrymme och den miljöberikning de behöver och har rätt till enligt grisdirektivet!

Det kräver fler än en miljon EU-medborgare som hörsammade Eurogroup for Animals stora kampanj #EndPigPain. Uppropet riktade sig både till varje lands ansvariga minister och EU-kommissionen, som nu måste ta upp frågan tack vare att en miljon medborgare krävt ändring.

Miljarder grisar har genom åren rutinmässigt utsatts för de smärtsamma övergreppen. I EU finns runt 250 miljoner grisar i dag. Deras rättigheter regleras i EU:s grisdirektiv, som kom år 2003 och successivt ska ha införts

av alla EU:s medlemsländer. Direktivet slår fast att alla grisar ska ha en viss storlek på utrymmena, material att böka i och att slipning/klippning av hörntänder eller kupering av svansar på smågrisar inte får ske rutinmässigt.

Men ännu har långt ifrån alla länder uppfyllt kraven, konstaterar Eurogroup for Animals, som berättar att dessutom utsätts mer än 70 miljoner hangrisar för kastrering utan bedövning varje år fastän det är vetenskapligt klarlagt att det är ett smärtsamt ingrepp. I Sverige är det inte tillåtet att kastrera utan bedövning sedan år 2016. Men ingreppet kan likväl vara stressande. Ett alternativ är att istället vaccinera mot den galtlukkt som uppstår hos okastrerade grisar. ✕

Nytt EU-direktiv begränsar djurskydd

■ **Direktivet, Unfair Trading Practices, UTP,** ska stärka bondens ställning i livsmedelskedjan. Men i praktiken innebär det att handelsföretag förbjuds att ställa krav på leverantörer av livsmedelsprodukter, att gå utöver rådande lagstiftning i djurskyddsavseende.

- Vad händer med alla de certifierade djuromsorgskoncept som finns inom EU idag, som Freedom Food i Storbritannien, och djurvälståndsmärkningarna i Nederländerna, Tyskland och Danmark? säger Gunnela Ståhle, styrelseledamot i Djurskyddet Sverige och

ordförande i Vi konsument.

Båda förbunden har ihop med andra sänt ett brev till Europaparlamentarikerna med kravet att i samband med nästa session i Strasbourg hålla plenaromröstning för att omarbete UTP-förslaget.

I dess nuvarande lydelse innebär förslaget att cirka femtio affärsmetoder föreslås bli otillåtna, varav att handelsföretag inte får kräva att deras leverantörer har högre djurskydds- och miljökrav än vad lagstiftningen anger, är en. ✕

Foto: iStockphoto

Duvpest sprider sig

■ **Provresultat från** Statens veterinärmedicinska anstalt, SVA, visar att duvpest misstänks ha drabbat vilda duvor. Viruset är smittsamt och kan orsaka newcastlesjuka hos tamfågel.

- Vi har nu indikationer på att duvpest förekommer hos vilda duvor i stora delar av landet. Hösten och vintern är den period då vi kan förvänta oss att fågelinfluensa återigen introduceras och sprids hos vilda fåglar i landet. Under de kommande månaderna är det därför särskilt viktigt att se till att direkta och indirekta kontakter mellan tamfåglar och vilda fåglar undviks med väl fungerande hygienrutiner, säger Cecilia Hultén, SVA. ✕

Foto: Peter Nordahl

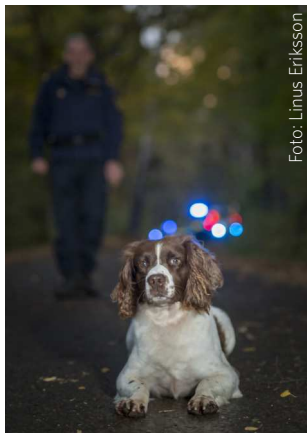

Foto: Linus Eriksson

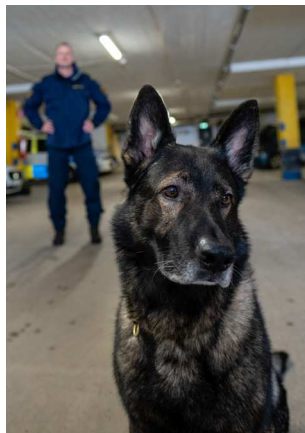

Foto: Philippe Rendu

De är årets polishundar

■ **Tre svenska polishundar** gjorde en avgörande insats för att mordet på journalisten Kim Wall kunde lösas. Labradoren Ace, 5 år, engelsk spaniell Ben, 9 år och schäfern

Cross, 6 år, var sammanlagt ute i tio dagar på Öresund, där de i kraftig vind och regn, kunde markera var sökningarna efter kroppen skulle göras. Hundarna är Årets polishundar 2018. ✕

Stationskatt dog i tågolycka

■ Trafikolyckor är den vanligaste dödsorsaken för katter, enligt försäkringsbolagens statistik. I höstas omkom den populära stationskatten Sigge, 21 år, på detta sätt, efter att blivit överkörd av ett tåg. Stationen i Degerfors där han varit varje dag i tretton år har hedrat Siggens minne med en tavla. ✕

Ny metod skonar tuppsycklingar från lidande

■ **Könsfördelningen på** ägg är 50/50. I Sverige sätts varje år nio miljoner värphöns in i äggproduktion. I EU 330 miljoner och för varje höna har en tuppsyckling kläckts, gallrats ut och avlivats då de varken lägger ägg eller anses växa fort nog för att bli lönsamma.

Nu har ett tyskt företag tagit fram en metod att könsbestämma äggen innan de kläcks, skriver ATL. Ett laserhål på 0,3 millimeter görs

i skalet, luft skjuts in och droppar av vätska pressas ut. Vätskan analyseras och tuppsycklingsäggen sorteras direkt bort. Metoden är 98 procent säker. Hålet försluts automatiskt av membranet under äggskalet.

Kritiken mot att döda friska tuppsycklingar är stor i Tyskland.

2020 kan tekniken lanseras utanför Tyskland, skriver ATL. ✕

Utrotning hotar bestånden av vilda ryggradsdjur

■ **Bestånden av de** vilda ryggradsdjur, som kartlagts av forskare på London Zoological Society, i cirka 16 000 populationer har minskat med 60 procent sedan 1970, skriver Världsnaturfonden, WWF, i sin Living Planet Report 2018. Om utvecklingen fortsätter i samma takt riskerar två tredjedelar av världens bestånd av däggdjur, fiskar, fåglar, groddjur och kräldjur att vara borta om några få år, enligt samma källa.

Några av hoten är: Jakt, överfiske, skogsavverkning, jordbrukets utbredning, invasiva arter, föroreningar, dammar, bränder och gruvbrytning. Flera hot samverkar och påverkar arter under olika delar av livet. ✕

TEMA NÄR DJUREN DÖR

DET VI INTE VILL TÄNKA PÅ

Få vill tänka på det. Det går knappt. Men innerst inne vet vi redan den magiska dag djuret blev vårt att någon gång väntar en annan stund när vi måste fatta beslutet att avliva det.

Ägarens ansvar är att skydda djuret från onödigt lidande och sjukdom. Och varje dag fattar människor beslut att avliva sitt djur just för att skydda det från lidande.

Men vi måste prata mer om avlivning och vilka tecken som visar att det är dags, säger veterinärer.

Möt dem på följande sidor. Ta del av erfarenheter och berättelser från djurägare. Kanske kan de vara en hjälp på vägen. För din skull. För djurens skull.

Den sista kärleks-handlingen

Hunden Asta var hennes vän och vapendragare i flera år. Här skriver Carin Holmberg om hur hon förberedde sig för att hjälpa sin vän - och sig själv - inför den sista vilan.

Läser en artikel på Facebook skriven av en amerikansk veterinär. Han berättar om djurägare som inte orkar eller vill följa med sina djur när de ska avsluta sina liv. Han beskriver att det är hjärtskärande att se hur djuren oroligt söker med blicken efter matte och husse i ett rum bland främlingar. Men denna sista resa får många göra på egen tass. Jag har hört liknande historier från veterinärer i Sverige. Jag vill därför berätta hur jag gjorde och kanske kan du som läser och som har tvekat eller känner dig rädd, hitta ditt sätt för att orka vara närvarande.

Asta, min tibetanska terrier, var väldigt allergisk, bland annat var hon allergisk mot protein. När hon var tio år insjuknade hon med blödande sår i tarmar och magsäck på grund av detta. Men med en underbart kunnig veterinär och medicin tillfrisknade hon. Nu fick jag klart för mig att proteinallergi fungerar så att man blir allergisk mot protein för protein och Asta var inne på det sista, vit fisk; Alaska Pollock. I fyra år kokade jag fisk och ris till Asta men jag visste

att när hon blir allergisk mot detta protein är det vägs ände. Jag hade också sagt till veterinären att jag skulle släppa henne och inte låta henne lida.

Asta var inte enbart min hund, hon var min vapendragare och bästa vän. Solen sken alltid när vi var ute och ingen har lärt mig så mycket som hon. Tanken på att lyfta luren och beställa tid för det sista veterinärbesöket var omöjlig att ens föreställa sig. Bara jag tänkte på det kunde jag börja gråta. Jag förstod att jag var tvungen att planera hur det oundvikliga skulle gå till. Några saker visste jag med säkerhet; jag ville inte lägga över min ångest på Asta; jag vill vara mentalt närvarande och liksom "bära" oss båda genom situationen. Min sorg fick komma efteråt.

Jag sitter i soffan och skapar en bild av hur jag vill att det ska gå till. Eftersom hon haft så strängt diät de sista fyra åren i sitt liv ville jag ha med en favorit som hon inte behövde tugga, bredbar leverpastej, och jag skulle ha pastejen på mina fingrar så

hon bara kunde slicka i sig den. Jag skulle sitta på golvet med Asta mellan benen såsom vi suttit så många gånger förut; hos vänner som inte vill ha hund i soffan; när hon legat på golvet och jag satt mig en stund med henne, men mest för att det är tryggt att vara omsluten. Innan den andra sprutan skulle jag lägga mig sked med henne. Det här var en bild som nästan blev som ett manus som jag kunde spela upp för mig själv. Jag tränade på att inte gråta utan andas och jag kom under den här tiden också att se denna handling som just den sista kärlekshandlingen. Det gjorde att jag inte trängde bort känslor utan var i dem och reglerade mina känslotoppar med andningen. Långa djupa andetag och bilden av Asta mellan mina ben. Jag kunde till sist gå igenom förloppet i tankarna utan att börja gråta.

Och trots dessa förberedelser var jag oförberedd när det var dags. Asta fick inte behålla någon mat och självklart kunde hon inte leva på ris. Jag ringde veterinären och frågade vad ska jag göra? Jag ville

Carin Holmberg och Asta.

så gärna att det skulle finnas en lösning. Veterinären svarade med varm röst: Det är dags att släppa nu Carin. Jag minns att jag svarade: Nu? samtidigt som hon bekräftade en tanke jag inte velat lyssna på.

Jag har alltid pratat med Asta och berättat vad som är på gång, vart vi ska gå, när jag kommer tillbaka, vem vi ska träffa etc. Nu berättade jag för Asta att det inte gick längre, att hon inte skulle blir frisk den här gången. Och jag sa hur jag tänkt att vi skulle göra. Jag berättade det nog mer än en gång.

Det är märkligt att det går att bestämma en tid och att det går att gå till hallen, sätta på kopplet och klä på sig själv och sen gå ut genom dörren. Varifrån kommer kraften? Vi tog bilen till kliniken. Asta låg alltid i framsätet när vi var ute och åkte. Men den här gången satt hon upp och tittrade ut genom fönstret ut i vintermörkret. Jag upplevde det som att hon såg sig om en sista gång. När vi kom fram öppnade jag bildörren och hon brukade alltid lukta lite innan hon hoppade ur bilen som för att

kolla var vi var. När det bjöds veterinärdoft ifrågasatte hon lite fint om vi verkligen var på rätt ställe. Men inte den här gången. Hon hoppar ut, kissar och går sedan raka vägen in till kliniken med bestämda steg.

Där hade de gjort så fint. Det var nedsläckt men med tända värmeljus och en fleecefäll. Precis som jag föreställt mig slickade hon mina fingrar rena från leverpastej tills hon inte orkade längre. Det jag inte kunde förutse var hur snabbt allting skedde. Att värme och liv bara upplöser sig i ett avbrutet andetag. Hon var där, hon slickade pastej och det var gott, hon vilar med huvudet på min arm, och sen är hon inte där längre. Jag är nära, nära men hon har lämnat mig.

Här borde jag kanske sätta punkt. Men jag vill dela några tankar om sorg. Förr hade man ett svart band på armen som visade att man var i sorg. Jag borde ha skaffat mig ett sådant. Jag var skör och hudlös väldigt länge och det hade varit skönt att slippa att förklara varför. Många förstår inte att sorg

är en process som tar tid och inte något som bara går över på några veckor.

En annan sak som blev tydlig är hur sorgen efter ett djur och sorgen efter en människa skiljer sig åt. I sorgbearbetning ska man bland annat minnas händelser där den döda gjort mindre lyckade saker, missförstått eller bara varit dum. Man ska balansera sin bild och sina minnen. Men när det gäller ens fyrfotade kamrat finns det inget att balansera. De har inte och kan inte göra fel. Den enda som gjort fel är jag. Den enda som inte alltid räckte till – som ibland var trött, ibland var sur och ibland bara upptagen av något annat – var jag. Det gör sorgen mer smärtsam.

Nu efteråt är jag glad över att jag var förberedd när det var dags. Att jag hade gått igenom hur jag skulle göra och att jag berättat det för Asta. Att jag inte lät min sorg vara det sista som hon upplevde. Men ibland tänker jag att det var Asta som gjorde det lätt för mig. Egentligen var det kanske hon som bar oss båda två. ✕

Veterinärers råd inför en avlivning

Sista stunden för djuret ska vara lugn. Ofta samlar sig ägare på sätt som imponerar på veterinären. Men ibland kommer djuret in för sent, och ibland är djuret helt friskt. Vi talar med två veterinärer med lång erfarenhet om deras tankar kring avlivning.

Avlivningar är inte det svåraste i mitt yrke. Det kan finnas mycket sorg i rummet, men min erfarenhet är att många djurägare samlar sig för att skänka sitt djur en så stressfri sista stund som möjligt. I vissa fall är avlivning en naturlig följd av ett långt liv eller en lång behandling som nått vägs ände. Det blir något närmast naturligt och följdriktigt, säger veterinär Johan Lindsjö, när vi talar med honom en tidig eftermiddag i november.

Efter många år som smådjursveterinär, varav fjorton som specialist i hundens och kattens sjukdomar, har han mött många djur och deras ägare som står inför en avlivning. Han har som regel att alltid ha ett samtal med ägaren innan de kommer in till kliniken.

– Jag vill veta omständigheterna kring avlivningen innan jag utför den och jag

tycker att den informationen bör man ta reda på redan i samband med att ägaren bokar en tid. Det är viktigt för mig som veterinär att jag får en klar bild över varför djuret ska avlivas. Ofta är den nödvändig, djuret kan vara gammalt, sjukt och det finns ingen återvändo.

Vetskapen om hur djuret mår, exempelvis om det har svårt att röra sig, har ont, svårt att andas, kan också ha betydelse för hur veterinären hanterar djuret och hur bråttom det är med avlivningen, berättar Lindsjö.

– Ibland kan även det omvända bli aktuellt, att jag i samtalet hör att skälet till avlivningen är att ägaren tröttnat på djuret, eller att familjeförhållandena har ändrats så att det blir svårare att sköta djuret, men djuret i sig är inte sjukt. Då kan man i vissa fall diskutera alternativ till avlivningen som omplacering eller adoption. Även om avliv-

ningen i sig inte innebär ett lidande, vilket är viktigt att komma ihåg, så har jag svårt för avlivning av friska, unga djur. Men här måste jag säga att nu är det mer sällan än tidigare att man låter avliva friska djur.

Tacksam är ordet Johan Lindsjö använder för att beskriva hur han känner inför att möjligheten finns för veterinärer att avliva.

– Jag ser det som en slags behandling att låta ett svårt sjukt djur få somna in. Däremot kan de avlivningar som skjutits fram eller de gånger ägaren inte tar sig till veterinären i tid för avlivning vara svåra.

Detta är svåra saker, betonar han, och förklarar att han förstår att en djurägare inte vill eller känner att hen klarar av att skiljas från sitt djur.

– Samtidigt innebär det att skaffa ett djur att i samma stund man väljer att ta det ansvaret förpliktigar man sig till att alltid

se till djurets bästa, där ingår att se till att man låter avsluta djurets liv i tid. Inte låter det lida.

Vissa lägen i livet kan göra att beslutet blir svårare att ta.

– Det kan gälla ekonomiska svårigheter, man kanske precis har förlorat en nära anhörig och hunden är den enda man har kvar, försvinner hunden försvinner dessutom också länken till den man förlorat. Man kanske själv bär på en sjukdom och när ens djur måste avlivas väcks väldigt svåra känslor upp som man kanske dagligen anstränger sig för att bemästra. Men samtidigt, har man exempelvis sett katter som kommit alldeles för sent, de är bara skinn och ben och svårt medtagna, så finns det inget annat sätt än att ta ansvar och inte låta ditt djur genomlida något sådant för din egen skull.

I de fall djurägaren inte låter djuret

avlivas fastän det krävs av djurskyddsskäl, så får veterinären stå på sig, och ibland behöver veterinären förklara flera gånger varför det är nödvändigt.

– I de allra flesta fall ändrar sig då ägaren, och gör hen inte det, och djuret far så illa att det behöver avlivas av djurskyddsskäl, så kan det gå så långt att man gör en djurskyddsanmälan hos länsstyrelsen, som tar beslut om omhändertagande och avlivning. Detta är sällsynt, ofta räcker det att låta vetskapen om att det är dags få sjunka in hos ägaren.

Det händer också att en ägare kommer till kliniken med sitt djur, ovetandes om hur illa ställt det är och där veterinären vid undersökningen märker att djuret är döende eller har en dödlig sjukdom.

– Det är svåra situationer, eftersom djurägaren kanske inte är det minsta förberedd på ett besked om en avlivning. Jag har all

förståelse för de ägare som ber om en sista natt hemma för djuret, en chans att vara tillsammans och ta den sista promenaden. I de fall det är möjligt utan att äventyra djurets välfärd kan jag som veterinär tillåta det, men det bygger på ett stort förtroende och att djuret verkligen kommer tillbaka för en avlivning såsom vi kommit överens om.

Johan Lindsjö ger ett exempel: En njursjuk katt kommer in. Den är svag och sjukdomen kommer att förvärras. Ägaren ber om ett dygn till hemma så att familjen kan få ta farväl i lugn och ro.

– Då kan vi ge understödjande behandling i form av exempelvis vätska i blodet eller under huden. Katten blir piggare. I ett sådant läge blir det ju lätt för ägaren att känna att nu är katten bättre, nu är den som vanligt, vi provar ett tag till, så här frisk har den ju inte varit på länge.

Men det är falska förhoppningar: Katten är bättre just bara för att hon fått vätska, men är precis lika sjuk som tidigare och i längden blir den bara sjukare av att göra så här. Därför är det så viktigt att jag som veterinär vet att ägaren klarar av att se sitt djur nästan vara lika pigg som förr och ändå hålla kvar insikten att detta är bara högst tillfälligt, så att de åker tillbaka och låter katten avlivas.

Ibland kan djur, som länge hållit olika sjukdomar i schack med medicinering, bli sämre. Ytterligare tuffa behandlingar krävs och ägaren tvekar.

– Jag kan då säga till ägaren att avlivning i ett sådant läge skulle kunna vara ett mer djurskyddsvänligt alternativ än fortsatt behandling. Ofta kan jag då se hur en lättnad infinner sig hos ägaren. Den aspekten är också viktig att lyfta fram: Det kan innerst inne finnas något hos ägaren som säger att nu är gränsen för vad jag vill eller kan utsätta min hund för nådd. Men hen vet samtidigt inte om hen gör rätt och kan känna skuld. För mig är det en del av yrkesrollen att klara av att hjälpa djurägaren ta beslutet, säger Johan Lindsjö.

Varje djurägare är enligt djurskyddslagen ansvarig för att inte utsätta sitt djur för onödigt lidande eller sjukdom. Johan Lindsjö påpekar att genom veterinärens slutsats om hur djuret mår och rekommendation om avlivning så är det inte djurägaren som helt på egen hand bestämmer om att djuret avlivas, utan även veterinären.

– Detta kan underlätta för djurägaren. Vi veterinärer ska kunna bemöta ägaren på ett sätt som hjälper också honom eller henne. Inte bara för ägarens egen skull, men naturligtvis samverkar detta i hög grad: känner ägaren sig trygg i beslutet, agerar lugnt och inte skrämmer eller stressar djuret så är det i slutändan också bra för djuret. Med allt detta sagt så är ju min utgångspunkt: Jag tar hänsyn till ägaren men min prioritet är hos djuret. Jag måste sätta det främst.

För att ge djuret en bra sista stund måste det vara fritt från stress. Ett sätt kan vara att avliva djuret hemma.

– Det kan ge djuret en chans att vara lugn i en trygg hemmamiljö och kanske även ägaren är lugnare ifall hen slipper ta djuret till klinik. Men också vid de tillfällena avlivningen sker på kliniken, och även då beskedet kommer plötsligt för ägaren att det är dags att skiljas från sitt djur, så upplever jag ofta att djurägaren trots allt

är mycket balanserad och samlad. Det blir kanske annorlunda när ägaren lämnat kliniken och väl kommit hem igen. Men jag slås ofta av hur lugna och värdiga människor är när de tar farväl av sina djur. Den stunden kan bli ett fint minne, säger Johan Lindsjö.

Det vanligaste sättet att avliva hundar, katter och flera andra sällskapsdjur är att ge en överdos sömnmedel via en spruta. Veterinär Kristian Königsson, har också han lång erfarenhet i yrket och har arbetat inom flera områden, på smådjurs- och stordjurspraktik, som besiktningsveterinär på slakteri och med försöksdjur. Även han säger att det kan finnas en stor känsla av samhörighet i rummet när sällskapsdjur avlivas.

– Alla reagerar ju olika men det är aldrig så kärleksmättat i rummet som då. Jag ser alltid till att vi har gott om tid och berättar vad som ska hända. Jag använder aldrig uttryck som att ”somna in” utan säger avliva. Det är väldigt viktigt att alla har klart för sig vad det handlar om och att allt sker i lugn och ro. Jag rakar bort lite päls på benet och sätter in en kanyl. Spolar igenom med koksalt och säger till ägarna att i det ögonblick ni säger till så sker det. De ska vara förberedda.

– Det är ofta väldigt fridfullt. Ingen kamp. Ingen smärta. Bara ett lugnt avslut på ett liv. Det talas ju ibland om att djuret skulle veta vad som väntar, men jag kan inte säga att jag sett några tecken som tyder på det. Möjligen att en hund kan känna av sin ägares stämning, men jag tror inte att den kan koppla det till sin död och jag har aldrig märkt av någon dödsångest hos hunden.

– Som veterinär blir vi ofta bemöta med stor tacksamhet. Ägaren är ledsen men ser ofta befrielsen hos sitt djur. Det behöver inte ha ont.

Att reducera stressen är det viktigaste i avlivningssituationen. Allra helst skulle Kristian Königsson se att avlivningen skedde hemma, så slapp både djur och människa den stress resan in till kliniken kan skapa.

– Sedan är det inte alltid möjligt att avliva alla djur hemma, men går det så är det ofta det bästa.

Han har själv erfarenhet av att avliva sina egna djur, en häst och en hund.

– Hästen fick kolik och hade väldigt ont. I det fallet var det lättare. Men min hund var gammal, en dag kunde hon inte

resa sig. Det var min lillebror och jag, vi avlivade henne hemma.

– Det var speciellt. Under alla förberedelser var jag i min veterinärroll. Men när jag hade gett henne sömnmedlet kom sorgen och tårarna över mig och då blev jag en djurägare med min gamla älskade hund. Vi hade förlorat en familjemedlem. Hon begravdes under en gammal alm i trädgården.

Få vill tänka på att ett älskat djur en dag kommer att bli så sjukt, skadat eller illa därav av hög ålder att det måste avlivas. Därför anser Kristian Königsson att mer information till alla ägare om hur de ska veta att det är dags att överväga avlivning måste föras ut.

– I Sverige accepterar vi inte att djur lider. Djurskyddslagen säger att ”Djur skall behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom.” Här kommer avliv-

ningen in som en del i ett gott djurskydd. Vi veterinärer har lång utbildning och möter tusentals djur. Men sällskapsdjurägaren har kanske bara ett eller två djur under sitt liv. Dessutom besitter djur ofta förmågan att dölja att de har ont.

– Jag har arbetat länge med försöksdjur och för alla djurförsök beslutar en etisk nämnd om villkor för när ett försök måste avbrytas. Det kan handla om exakta gränser för hur mycket vikt ett djur får förlora, till exempel. Jag skulle önska att något liknande system fanns också för sällskapsdjur. Enkla objektiva mått som hjälper en djurägare att fatta beslut om att uppsöka veterinär eller låta avliva sitt gamla djur.

Vilka tecken bör vi reagera på?

– När kroppsvikten rasar och pälsen blir glanslös hos en gammal hund eller katt: Det här är två starka indikationer på att djuret kan ha tappat viktiga kroppsfunk-

tioner. Om djuret slutat äta och inte reser sig upp är det väldigt illa, och kan redan ha gått alltför långt. Då ska man direkt uppsöka veterinär för hjälp eller avlivning, för i det tillståndet ska inga djur behöva vara. Omvänt kan vi säga: Om djuret är vaket, beter sig socialt, äter sin mat och kommer fram till dig när du kallar så är det inte dags.

Dagens utvecklade behandlingsmetoder bär också ett dilemma. Med avancerad djursjukvård går det att utföra komplicerade behandlingar.

– Rent medicinskt kan vi idag hålla djur vid liv lång tid och vi måste alltid vara medvetna om att vi kan hålla på för länge med behandlingar. Vi ska vara noggranna så att vi har djurets bästa för ögonen och varje fall måste övervägas utifrån hela situationen.

En hund som är 14,5 år och en cancer-tumör upptäcks, skulle i praktiken med

behandling kunna få ett halvt år till i livet.

– Då tycker jag att man ska fråga sig om det är för djurets skull man ger en svårt sjuk gammal hund ett halvår till.

Han berättar om hunden som inte längre kunde höra. Den var orolig och desorienterad. Familjen skulle flytta.

– Den gången rörde det sig inte om en hund som var döende, men med hela situationen sammantaget så tyckte ägarna att det var dags och jag instämde.

Ett annat fall rörde en mager katt, som ännu inte förlorat så mycket vikt att den led.

– Här kom ägaren och jag överens om att en gång per månad skulle katten vägas på kliniken och om vikten sjönk under en viss gräns var det dags att avliva. Det blev en fin lösning för ägaren, som då visste att katten hade haft ett bra liv och fått avsluta det i tid. Att få tydliga riktlinjer och veta att man gjort sitt absolut bästa för att ge djuret ett sådant liv tror jag är väldigt viktigt och kan säkert göra det lite lättare när saknaden kommer.

De värsta exempel på lidande djur såg han under sin tid som länsveterinär.

– Det var hemma hos djurägare och ofta rörde det sig om ägare som blivit svårt sjuka, tappat verklighetsförankringen eller kanske drabbats av alkoholism. När en djurägare inte mår bra riskerar djuren att må ännu sämre. Problemet är att det kan gå väldigt långt innan det upptäcks.

Kristian Königsson har även arbetat med lantbruksdjur vid slakt. Även om det också här finns starka djurskyddsregler, som att alla djur ska bedövas innan slakt, så går det inte riktigt att jämföra de olika kategorierna av djur i det här avseendet, påpekar han.

– Ett sällskapsdjur är oftast en viktig familjemedlem och ses som en enskild individ, och djuret har ett eget namn! Lantbruksdjur kan också ha egna namn, men när det finns flera hundra djur i ett stall blir det svårt, nästan omöjligt, att ha ett individuellt förhållningssätt till var och en av dem. För oss människor är det ett tillkortakommande förstås, att när antalet individer i en flock blir för stort så tenderar vi att se ”flocken före individen”, säger han och tillägger:

– En ytterligt viktig sak har sällskaps- och lantbruksdjuren emellertid gemensamt och det är att den människa som är satt att sköta om ett djur är den i alla avseenden viktigaste faktorn som avgör hur det djuret kommer att må. ✕

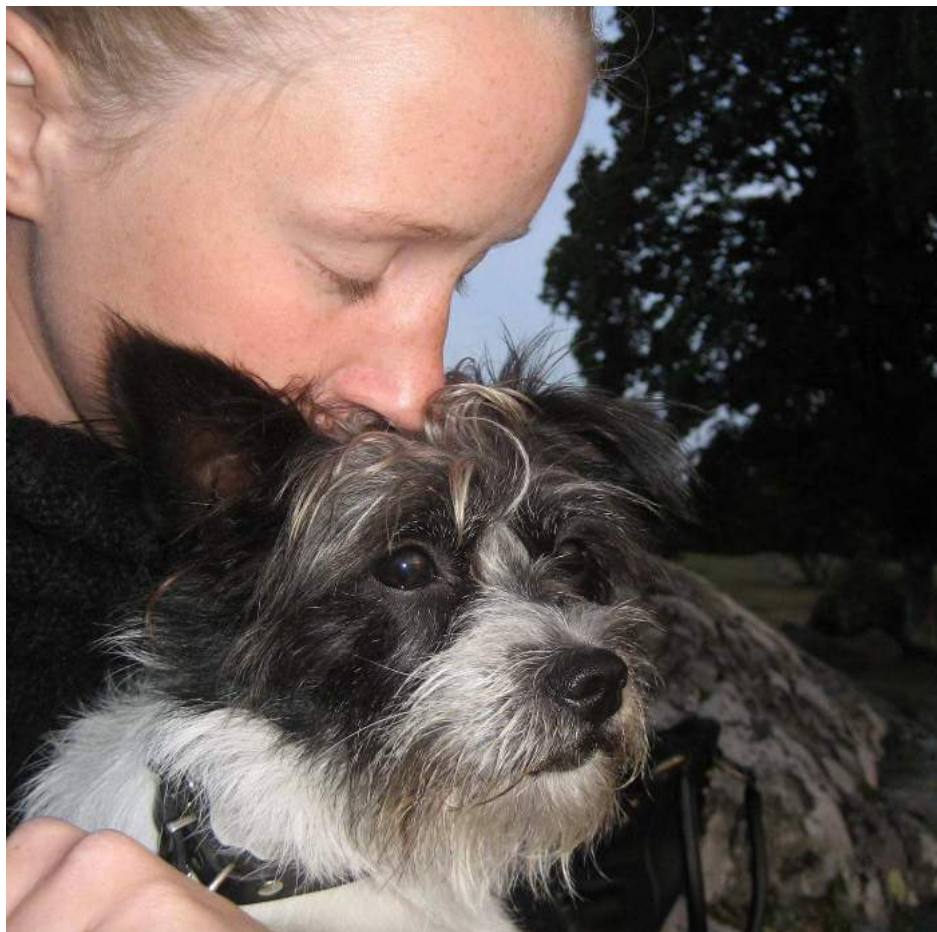
Ägarnas ansvar sträcker sig fram till slutet. Här berättar fem djurägare om sista tiden, och den som kom sen. Saknaden är stor, oavsett djurslag.

”Han fattas mig”

Hon var beredd på att hennes hund skulle dö. Han var sjuk och hade varit nära döden så många gånger. Så när han dog var hon förberedd. Chocken kom när hon insåg att han för alltid skulle vara borta. Läs Emma Brunbergs, sakkunnig hos Djurskyddet Sverige, berättelse om Brutus. Och sorgen efter honom.

Det sägs ibland att när ett djur som är gammalt eller sjukt dör så är chocken något mindre och sorgen något lättare. Jag håller inte med. Min Brutus var den mest livsglada, självsäkra och påhittiga lilla hund jag någonsin mött. Han gjorde först och tänkte sen. Åt med självklar min upp varenda en av våra omsorgsfullt odlade tomater, direkt från plantan, när vi vände ryggen till. Med sina fem kilo styrde han sin flock med en vänlig, men bestämd tass och tyckte själv att han var guds gåva till mänskligheten. Helt enkelt en helt vanlig och högst ovanlig liten terrier. Han var tyvärr också ovanligt sjuk. Under nio års tid var mitt huvudfokus att han skulle må bra och få leva. Mediciner skulle ges på bestämda klockslag flera gånger om dagen och han lämnades aldrig någonsin ensam om han skulle få ett epilepsianfall. Att leva med en hund med så speciella behov ger relationen en extra dimension som jag tror kanske är svår att förklara för någon som inte upplevt det. Jag höll mig alltid nära honom, han ville aldrig vara någon annanstans än vid min sida. Kanske är det därför förlusten blev så stor?

Jag hade lovat honom att han aldrig skulle behöva må dåligt, då skulle han få slippa. Jag var väl därför egentligen beredd på att han inte skulle leva tills han blev gammal, jag borde väl i alla fall kanske varit beredd. Trots det kom den där morgonen, när jag snabbt fick ta beslutet att låta honom somna, som en chock. Inte att han dog, det hade jag någonstans förberett mig för. Men det där att han tydligen

tänkte fortsätta vara död. När jag kom hem från veterinären den där dagen och det slog mig att han inte bodde hemma hos mig längre fick jag panik.

På kvällen visade det sig att han inte längre skulle sova med nosen i min halsgrop. Och när jag gick den första fjällturen efter att han dog gick han inte där han borde ha gått, strax bredvid min vänstra fot. Jag hade bestämt att han skulle kreamas och sen komma hem igen. Logisk som jag är trodde jag att hämta urnan skulle vara som att hämta vilket paket som helst. Dumt så här i efterhand, men så tänkte

jag i alla fall. Chocken som slog mig när jag insåg att min hund låg i en urna och tydligen skulle stanna där, var lamsläende. Där satt jag, i upplösningstillstånd, på en fullsatt buss och min bästis var tydligen fortfarande död? Ingen hade berättat att han faktiskt inte skulle finnas.

Just idag när jag skriver det här är det på dagen fem år sedan Brutus somnade in. Den där mest akuta och förlamande sorgen har såklart lagt sig, men han fattas mig alltid och ibland blir jag fortfarande förvånad över att han inte finns. ✕

Emma Brunberg

"JAG HAR KLANDRAT MIG FÖR HENNES DÖD"

Här berättar Fanny Arvendal om hur mycket kaninen Cola betytt för henne och hur hon har klandrat sig själv för att Cola dog.

Jag köpte min kanin Cola i augusti 2010. Det var under en period då jag mådde väldigt dåligt. Cola fick mig att känna glädje igen. Jag fick liksom någon att bry mig om och något nytt att fokusera på. Det visade sig tyvärr att hon hade ett ganska hetsigt humör och var lättstressad. Många hade nog gjort sig av med en sådan kanin men jag hade tålamod och lyckades med mycket jobb få henne att lita på mig hyfsat. Hon lärde mig mycket om kaniners beteende och signaler.

Cola lekte med döden flera gånger. Förutom både ledskada i tasserna och cystor i livmodern hittade hon på mängder med hyss hemma som många gånger gav mig mindre hjärtinfarkter. Men lilla Cola verkade vara odödlig.

Men det var hon inte. Den 22 september 2018 var hon och hennes kaninkompis ute i hagen. Jag slumrade till en stund då jag var jättetrött. Jag väcktes av att min sambo sa att vi behövde åka till veterinären då Cola hade skadat benet. Jag plockade upp henne och fick se blod och en öppen fraktur. Direkt förstod jag att det var kört, att detta inte skulle gå att laga och att jag skulle tvingas ta farväl av min bästa vän. Hela min värld bara rasade samman på några sekunder. Hos veterinären fick jag

det bekräftat. Det var den mest smärtsamma stunden i mitt liv när hon låg i min famn och bara blev slappare och slappare av sprutan. Vi valde att kremiera henne och fick alltså lämna henne där och åka hem med en tom bur.

Detta var lite mer än en månad sedan och smärtan är fortfarande enorm. Det är som att en stor del av mig saknas. Att det skulle bli jobbigt den dagen Cola gick bort har jag alltid vetat i och med att hon var så speciell. Men det var ju inte på detta vis det skulle sluta. Att livet kan vända så

snabbt, det är helt galet och min hjärna kan inte hantera det. Jag har klandrat mig själv enormt mycket för hennes död. För att jag inte hade uppsikt över dem just då. För att det fanns grejer i hagen som hon kanske kunde ha skadat sig på. Om två dagar får jag hämta hem henne igen samt skapa en vacker minnesplats. Det kommer att bli jobbigt men på något sätt tror jag att det kommer att underlätta sorgearbetet.

Tack min vackra prinsessa för åtta fina år tillsammans. Vi ses en dag igen. ✕

Fanny Arvendal

DEN SISTA BEHANDLINGEN: SÅ SKER AVLIVNINGARNA

Skada, sjukdom, ålder och beteendestörningar är de vanligaste skälen att avliva sällskapsdjur. Den vanligaste metoden hos veterinär är en överdos av läkemedel via injektion. Gnagare och större fåglar, som papegojor, kan behöva sövas först och många andra djur ges lugnande innan. Även ödlor, sköldpaddor och ormar kan avlivas med injektion. I vissa fall kan veterinären delegera avlivningen till legitimerade djursjukskötare. Veterinären slår fast att djuret dött bland annat genom kontroll av att hjärtat slutat slå.

Oftast sker avlivningen på kliniken, men en del veterinärer kan åka hem till djurägaren och utföra avlivningen där. Då får ägaren själv ta hand om djurets kropp. Om det avlivas på en större djurklinik kan ofta

kliniken se till att kroppen tas om hand. Kremiering kan ske separat, ägaren får då hämta ut askan efter just sitt djur. Det går också att kremiera djuret med andra. En separatkremiering kostar runt 1 500–2 000 kronor för en hund och tar cirka tre timmar. Så små djur som sibiriska dvärghamstrar har separatkremerats på något av alla de krematorium för djur som finns i landet.

Avlivningen ska ske på ett sätt som följer lagens krav att djur inte utsätts för lidande, vilket djurskyddslagen slår fast. Här står även: "Om ett djur är sjukt, skadat eller på annat sätt genom sitt beteende visar tecken på ohälsa, skall djuret snarast ges nödvändig vård, vid behov av veterinär, eller andra åtgärder vidtas, om inte sjukdomen eller skadan är så svår att djuret måste avlivas omedelbart." För flera sällskapsdjur

finns andra metoder än att låta veterinär avliva, men du får bara avliva ditt djur själv om du är väl förtrogen med den aktuella metoden, skriver Jordbruksverket. De metoder som är tillåtna för att avliva djur finns i avlivningsföreskrifterna.

Djur som slaktas för att bli livsmedel bedövas innan de avlivas genom avblodning.

Bedövningsmetoderna regleras i Jordbruksverkets föreskrifter om hantering av vissa djurarter vid slakt eller annan avlivning. Det kan exempelvis ske genom bultpistol, kulvapen, koldioxid, elektricitet och slag i huvudet. ✕

Källor: Avlivning av smådjur på klinik, studentarbete av Angela Helgée, SLU 2009 och Jordbruksverket.

Ankorna Kalle, Kajsa och Farmor Anka samt tuppen Adolf.

Foto: Hannah Kendrup

HANNAH FÖRLORADE SIN TUPP TILL EN RÄV

Hundpsykolog Hannah Kendrup, som för tillfället studerar till beteendevetare, har haft fåglar på sin gård i flera år. I somras tog räven nästan allihop.

– Vi hade Brahmahöns och löpankor. Jag ville inte stödja äggindustrin, och tyckte att det var vettigare att ta tillvara på köttet från ”överskottstuppar”. Ankorna var mellan 1 och 3 år och hönsen mellan 1 och 6 år. En del av ankorna och hönorna döpte vi. Gammeltuppen fick namnet Adolf.

Vad betydde de för dig?

– Det är så blandat. Det är mina husdjur, som jag tycker väldigt mycket om. Men samtidigt så har vi slaktat och ätit de tappar vi inte kunnat ha kvar.

Vad hände när de dog?

– Vi började märka att ankorna försvann en efter en på dagarna. De gick stora rundor och var borta i flera timmar ibland. Men plötsligt så minskade flocken dag för dag tills det bara var tre kvar, av tolv. Sen försvann det en höna och då låg det fjädrar överallt på hela tomten. Vi började misstänka räv och började ha koll när de var ute på dagarna. Jag hade inte hjärta att stänga in dem, jag vill att de ska ha ett bra och fritt liv så länge de lever. En dag kom räven när jag stod ute och den var inte det

minsta rädd ens för mig så då började jag förstå att det här inte skulle bli lätt. Vi satte upp olika anordningar för att skrämma bort räven och det verkade som det fungerade ett tag. Men så en dag när jag kom hem saknades tuppen Adolf, en höna och ungtuppen var chockad. Från den dagen fick de bo inne i hönsgården på heltid och sedan dess har vi inte förlorat några djur trots att räven kommit tillbaka flera gånger.

Vilka känslor väckte det hos dig?

– Det är såklart ganska motsägelsefullt att vi sörjer de djur vi har förlorat trots att vi samtidigt ibland slaktar och äter djuren själva. Men tuppen Adolf var speciell och saknas oss verkligen trots att det gått ett halvår sen han dog. Men min största sorg är nog ändå att inte kunna ge de djuren jag har kvar det liv jag tycker att de förtjänar. Jag vill egentligen ha frigående djur men som det ser ut just nu så går det inte.

Hur tänker du kring att det var ett annat djur som gjorde det?

– Jag förstår att det är rävens naturliga beteende att jaga de här lätta bytena och att den gör det för att överleva, men det är inte roligt att ha en så orädd räv inne på tomten dagligen.

Blir det värre eller tvärtom något ”förso-

nande” i att det var en räv som följde sitt naturliga beteende?

– Både och. Jag känner väl att det är jobbigt att ha ett vilt djur på så nära håll som inte går att stänga ute på ett vettigt sätt, men jag förstår att den endast gör det som är logiskt för den när den nu ser ett dignande smörgåsbord uppdukad varje dag.

Hur har du bemötts av andra människor efteråt?

– Många har nog haft svårt att förstå att man kan sörja höns och ankor och speciellt eftersom vi själva har slaktat och ätit.

Finns det något du gjort som hjälpt dig komma tillrätta med deras död?

– Nej egentligen inte mer än att försöka göra de kvarvarande djurens liv så bra jag kan trots att de nu måste vara instängda. Vi har tidigare förlorat djur till rovfåglar och även om det såklart varit jobbigt har det inte känts på samma sätt då de dödar en och ger sig sedan av. Det räcker att hålla hönsen inne några dagar så letar rovfågeln istället upp nya jaktmarker. Det är lättare att hantera än en räv som bosätter sig på tomten och inte är rädd för vare sig hundar eller människor. Troligtvis är det räven som även skadat två av våra katter, en dog av skadorna och en förlorade sitt ena öga. ✕

”VI TOG PÅ GRIMMAN FÖR DEN SISTA FÄRDEN”

Sorgen efter en älskad ko kan vara stor. Möt mjölkbonden Maria som förlorat två kor under svåra former i år.

Maria Brihall är mjölkbonde på gården Byestad i Småland. Hon har runt sextio kor.

– Det började med att jag som häst-tjej ville gå en gymnasielinje med djur. Eftersom det då inte fanns någon med hästinriktning så valde jag det som låg närmst: lantbruksutbildning. Det var här jag på riktigt mötte kor för första gången och jag föll direkt. De är minst lika stora personligheter som hästar.

Nu har hon arbetat med kor i trettioåttio år. I våras slutade kon 627 Sköna plötsligt att äta och mjölka.

– Ofta har de fått i sig metall när det händer, så jag provade att föra ner en magnet i magen med en ingivare, ett rör. Den kan dra till sig metallen och kapsla in det. Men aluminium fastnar inte.

När fodervallen skördas kan läsk- eller ölburkar som människor kastat i diket komma med in i maskinen som hackar till ensilage. Tunna bitar följer med fodret och river upp korna inifrån.

– Det ger fruktansvärda plågor, och det är hemsamt att se sin ko utsättas för. Vi insåg snart att det inte var lönt med magneten, och när hon började blöda var det bara att ringa den jägare vi enligt djurskyddslagen har kontrakt med för att i nödsituationer kunna utföra akut avlivning och göra pinan så kort som möjligt för henne.

Sköna var dräktig och även kalven i magen dog. Maria skrev ett inlägg på Facebook om den vrede hon kände mot dem som kastar sina burkar i naturen och orsakar så mycket lidande. Inlägget delades mer än 6 000 gånger.

– Det kändes ändå bra att inlägget spreds och att vi kanske kan få ett slut på detta.

Det har varit ett tufft år. I somras var Maria även tvungen att avliva den ko som betytt mest för henne. Kon hette 419 Alice Cooper och var speciell. Inte bara för att hon utsågs till Sveriges vackraste ko år 2012, utan Maria och Alice Cooper hade haft ett långt liv ihop och banden mellan dem var starka.

”Höj panten”

Varje år avlivas runt 5 000 kor i Sverige efter att ha fått i sig vasst. Det är ett enormt djurskyddsproblem, som enbart uppstår på grund av människors brist på hänsyn. Att kasta en tom burk i naturen kan innebära den mest hänsynslösa död för ett djur. Maria Brihall önskar att panten höjs och att det blir pant även på utländska burkar.

”Jag tror att det är enda sättet att få folk att sluta”, säger hon.

Foto: Lars Brihall.

– Under våren konstaterades att hon hade höga cellhalter i mjölken, när hon fick besvär med benen visste jag att det var över. Jag ville ge henne en fin sista sommar på bete och bokade en avlivning i slutet av sommaren. I beställningen till Svensk Lantbrukstjänst skrev jag att det var en ko som betydde mycket för mig och vore tacksam om det gick att göra den sista stunden lugn. Inte bara slänga på slaktmasken.

När dagen var inne satte Maria på utställningsgrimman, som så många gånger förr.

– Så tog vi den sista färden tillsammans och ställde upp för sista gången. Jag blir

fortfarande väldigt ledsen när jag talar om det, men personen från Svensk Lantbrukstjänst gjorde det till en fin stund. Lugnt och utan stress. Jag var hos Alice Cooper hela tiden.

– Jag märker ofta att människor tror att vi som arbetar med kor inte skulle känna för våra djur. Det gör vi. Sedan har jag olika relationer till olika kor. Alla är mina arbetskamrater och ska ha det bra. Men de som är i produktion kommer ju att slaktas när de inte mjölkar längre. Det är en insikt jag lever med, annars skulle det inte gå att vara lantbrukare. Men vissa kor får man speciella band till. ✕

Journalist Robert Aschberg har förlorat många hundar. Deras aska förvarade han länge i urnorna i väntan på gravstenar. För två år sedan dog Jussi, endast tre år gammal. Vi har fått Robert Aschbergs tillstånd att ta med hans starka avskedshälsning, som publicerades i Aftonbladet dagen efter Jussis död.

Robert Aschberg har tillägnat ett helt avsnitt i sitt radio-program Radiol1 till sin tidigare hund Sluggo. Programmet sändes dagen efter att den 14 år gamla hunden avlivats efter att ha fått obotbara krämpor. Sök på nätet: "Radio 1 Aschberg Att avliva sin hund".

"Farväl, älskade Jussi"

Det finns en viss logik i att den hund man har kommer att dö, och att man med största sannolikhet tvingas uppleva den ytterst ledsamma dagen eftersom man själv lever längre.

Även om man förtränger det, så vet man det redan när man skaffar den där lilla valpen.

När det är dags är hunden gammal, sjuk och trött. Den har gjort sitt. Men den är en familjemedlem, och dem vill man inte bli av med.

Vi har varit med om det rätt många gånger nu. Konstaterat att hunden lider. Åkt till veterinären. Matat med massor av godis. Och försökt hålla humöret uppe så den inte ska märka att det är något ovanligt och bli stressad när den får den första sprutan så den somnar.

Sedan kommer tårarna. Den blå sprutan. Och hunden sloknar oåterkalleligt.

Men det var värre än vanligt i går.

Jussi hann ju knappt fylla tre. En stor och ståtlig Grand danois i sin krafts dagar. 75 kilo ren levnadsglädje. Nacken bredare än huvudet. En kille med egen karaktär, som lutade sig mot alla människor den mötte, och som älskade att sitta i soffor med häcken uppe och frambenen på golvet.

Han kunde få spatt ibland och rusa runt som en galning för att släppa ut energi, och han hade ett skall så dovt att rutorna skallrade. Ändå kunde små barn hänga och klänga på honom utan att det bekom honom det minsta.

Även hundraåriga människor lärde sig att klappa och gilla Jussi.

Ibland låg han på rygg och bara trivdes, ofta med en trasa eller leksak mellan framtassarna att gnaga på. Vi fick bygga staket på landet när han rymt upp på stora vägen och orsakat ett mindre trafikkaos.

Dreglet och rökarna var det farligaste, men man vande sig vid det också.

Han vägde bara nio kilo när vi hämtade honom från uppfödaren, och han vågade knappt gå över trösklar. Tre år senare kunde han fortfarande bli lika rädd för ingenting som Scooby-Doo, och jaga kringblåsande

löv eller snöflingor. Han lekte inte med pinnar, han bar omkring tunga grenar, gnagde på älgben, grävde gropar och stod på bryggan och skällde ned på de stora fendrarna han älskade att bita sönder och sedan stoltsera med i raska triumfsprång.

En morgon vid stranden skällde han på en sälunge, men han gick inte på den, så den simmade bara sin väg. En annan gång försökte han skrämma en älg som stod kvar bland äppelträden och glodde på honom.

I lördags var han hängig. Jag lade några köttbitar på maten som låg kvar i skålen. Han nosade, men tog dem inte. Mycket märkligt.

I söndags morse blödde han lite ur munnen. Ville inte gå ut, låg bara i korgen.

Hos veterinären såg vi att det inte var en skada i munhålan. Det blödde bara diffust från tandköttet. Det visade sig att han fått blödarsjuka.

Han lades in, blev snabbt sämre men kämpade i fyra dygn.

De sa att det var en underbar hund och gjorde allt de kunde, men i går morse var det dags. Han viftade lite med svansen när vi kom. Orkade inget mer.

Farväl, älskade Jussi. Det var kort, intensivt, och förbannat jävla bra att få ha dig. ✕

Robert Aschberg

OCKSÅ DJUR VERKAR HA FÖRMÅGAN ATT SÖRJA

Vem har inte hört om svanarna som håller ihop parvis hela livet, och när den ena avlider dör snart också den andra? Ännu saknas solida vetenskapliga bevis, men mycket tyder på att även djuren känner sorg.

Tidigare var den rådande hållningen från vetenskapligt håll att inte förmänskliga djur, att inte antropomorfisera dem.

Samtidigt kom med antropolog Barbara J King, och hennes bok "How animals grieve" år 2013, starka empiriska iakttagelser över hur såväl vilda djur i naturen som de i mänskligt sällskap sörjer: både sina artfränder och människor.

King ger flera exempel på hur djur ser ut att sörja förlorade följeslagare och vänner.

Det är elefanterna omger den äldsta honan när hon dör och vakar vid hennes döda kropp i flera dagar.

Det är babianen som förlorar sin dotter till ett rovdjur och sjunker ner i djup sorg.

Det är schimpansmödrar som förlorat sina ungar och bär runt dem i sin famn. Mödrarna vägrar släppa taget, även om ungens kropp börjar ruttna.

I det vilda lever ungarna i princip på sina mödrars ryggar till dess de är fyra år och kanske är det för att den instinkten är så stark som de inte släpper taget, skriver King.

Att bära sina döda ungar återkommer hos många djurslag. Senast i somras publicerade The Seattle Times och senare Aftonbladet och flera andra tidningar bilder på hur en späckhuggare utanför Seattle i USA som förlorat sin kalv redan vid födseln simmade med den lille ungen framför sig. Mer än sexton dagar efter dödsfallet pågick denna färd där modern inte kunde släppa sin kalv.

En studie av hur katter som förlorat en kattpartner betar sig refereras av foderföretaget Hill's. De hänvisar till the American Society for the Prevention of Cruelty to Animals undersökning, som visar att katterna: "äter mindre, sover och vokaliserar mer efter att ha förlorat en katt-partner.

Foto: iStockphoto

Men lyckligtvis visade det sig också att i de 160 hushåll som utgjorde undersökningen, började katterna att bete sig normalt igen inom sex månader", skriver Hill's.

Det finns också många gripande historier om hundar som troget återvänder till den plats de senast såg sin matte eller husse och väntar där. Men ingen kommer. En av de mest kända är akitahanen Hachiko som enligt flera vittnen varje dag i tio år återvände till stationen i den japanska stad där han senast skiljdes från sin husse. 1935 dog hunden och har nu fått en staty rest över sig.

Också Per Jensen, professor i etologi, berör ämnet i sin nya bok "Djurens känslor" (läs mer om den på tipssidorna längre fram i tidningen).

Han konstaterar i boken att kring djur och sorg finns inte mycket forskning att

luta sig mot, men flera anekdoter och även om bevisen inte är vetenskapligt belagda så finns det så många iakttagelser som tyder på att djur kan känna sorg att de inte går att förbise. Jensen lyfter fram den amerikanske etologen Mark Bekoff som sett sjölejonmödrar skrika "och se ut att lida djupt inför åsynen av hur deras kalv blir dödad av späckhuggare."

Delfiner har kämpat för att rädda kalvar och elefanter vakat över döda ungar. En dingotik bar med sig sin döde unge under flera dygn.

Allt detta kan ha andra förklaringar, men samtidigt ställer Per Jensen frågan varför skulle "känslan av sorg ha uppstått plötsligt under evolutionen och just hos vår egen art?" Desto rimligare att anta att sorg är något människor delar med alla djur "som har förmåga att skapa starka band till andra individer." ✕

Från djuretikerns perspektiv

I det här temanumret är fokus främst på sällskapsdjur. Men omkring oss dör ständigt djur: i viltolyckor, vid jakt, under slakt och bara inom äggindustrin dödas miljoner kycklingar så snart de kläckts, för att de är hanar. Vi ringde etikern Helena Röcklinsberg för att tala om detta.

Helena Röcklinsberg är docent i etik och universitetslektor i djuretik vid SLU.

Vi ringer henne för att höra vilka etiska överväganden som finns när det kommer till det enorma ämnet när djur dör.

– Det finns väldigt många, naturligtvis. Ett handlar om avel. Vi vet att inom hundrasaveln finns det de som avlivar valpar, fullt friska, som fått fel färg enligt rasstandard. Det är förstås en etisk fråga. Ett annat är varför vi överhuvudtaget föder upp nya hundar och katter när det finns så många hemlösa, som skulle behöva ett hem, men som kanske måste avlivas i brist på omplaceringshem.

Vi talar med henne en tidig fredagsförmiddag, och vi tar upp frågan om forskningen som gång på gång visar att fiskar, kycklingar och grisar har stora förmågor, är stora personligheter, kan känna och knyta band till andra, men i uppfödningssammanhanget får de inte ens alltid utlopp för sina naturliga beteenden och

slaktas för att bli mat eller foder åt våra sällskapsdjur. Hur klarar vi av att leva med den vetskapen?

– Det gör vi inte. Men vi hittar strategier för att hantera det, svarar hon.

– En sådan är att säga att ”vi måste äta kött”, att ”vi alltid gjort så” eller att ”djuren föds ju upp till det” och så vidare. Men jag tänker att det ofta finns ett glapp mellan ideal och verklighet, och att utmaningen är att orka leva i det glappet. Redan att orka se glappet är en utmaning. Men det är viktigt att göra det, så att man inte omformulerar verkligheten för att den i ens föreställningsvärld ska se bättre ut än vad den är, för att slippa den psykologiska belastningen. Minskas belastningen blir det lättare att orka leva vidare. Men samtidigt har man då också tagit bort möjligheten att se problemen och därmed har man ju också minskat incitamenten till att förbättra.

I statistiken från Jordbruksverket för 2017 framkommer att i Sverige slaktades under detta år 406 000 nötkreatur, 2576 300 grisar

och 261 600 får och lamm. Mängden slaktade fjäderfä var 11 100 ton. Kycklingarna räknas alltså inte ens i individer. Detsamma gäller fisk, 12 800 ton matfisk slaktades under året.

Många djur har säkert haft ett liv enligt djurskyddslagstiftningens krav, samtidigt vet vi att slakten för många lantbruksdjur inte blir så lugn och stilla som vid sällskapsdjurens avlivningar.

Miljoner tuppsycklingar slaktas dessutom i Sverige så snart äggen kläckts – just för att de är hanar och varken kan användas i äggindustrin eller födas upp då de anses växa för långsamt. Även tusentals nyfödda bock-killingar har dödats så snart de fötts för att getmjölken ska bli ost.

– Det blir jättetungt om vi hela tiden känner med alla kycklingarna och killingarna. Det går inte. Man orkar inte. Jag tror ändå att det är viktigt att man försöker ha kvar sin empati, känner för djuren, och kanske försöker göra något för att förbättra deras situation, säger Helena Röcklinsberg.

– Det farliga är, tror jag, om man börjar bortförklara verkligheten, låtsas om om

Helena Röcklinsberg.

glappet jag tidigare nämnde inte finns, säga att "de vet inget annat, det är inte så farligt, hönsen i bur har aldrig varit fria, kon har varit så kort tid med sin kalv så hon kan inte sakna den, eller, grisen har aldrig bökat, så den vill inte det". Men forskningen visar att många beteenden är så grundläggande att ett sådant resonemang inte håller. Låt oss istället prata om hur vi kan arbeta för att förbättra för alla djur - som såväl konsument, som medborgare och i våra yrken. Det gäller att inte bagatellisera problemen å ena sidan och att inte skruva ner sina ideal å andra, utan stå ut med att låta båda sidorna finnas samtidigt.

Det blir då en hel del tung och ganska nedslående fakta att stå ut med: Nyligen varnade Världsnaturfonden, WWF, för att stora delar av jordens bestånd av vilda djur är på väg att dö ut.

Fiskar som makrill och tonfisk är redan hotade och tonfisk är en fisksort som förekommer som ingrediens i kattmat.

Hur kan vi förhålla oss till det faktum att

samtidigt som många av oss djurägare sörjer för att våra sällskapsdjur ska få det bästa liv och den skonsammaste död vi kan erbjuda så dör en del andra djur just för att bli foder åt våra sällskapsdjur?

– Som etiker tänker jag att det viktigaste är att människan alltid tar ansvar för sina val. Vad gäller exempelvis katt, som jag själv har, vet jag att många tycker att det är bra att ha katten inomhus, för då hindras de från att ta småfåglar. Men är katten inne kan den heller inte ta den mus som skulle gett den det animaliska protein de behöver. Ger vi dem inte möjlighet att gå ut och hämta musen så måste vi ge dem det på annat sätt. Då köper vi troligen den där burkmaten som kanske innehåller djur som nog inte haft det särskilt bra när de föddes upp, eller som innehåller tonfisk. Och när vi nu vet att makrill- och tonfiskbeståndet är på väg att utrotas måste vi fråga oss: Är det värt att en hel biotop försvinner för att mitt djur ska ha tonfisk?

Men, tillägger hon och fortsätter:

– Inom etiken vrider och vänder man på alla frågor och det är kanske inte självklart

att vi inte ska ge våra katter tonfisk. Om någon som inte vill stötta lantbruksdjurs-hållningen köper tonfisk eftersom katten behöver animaliskt protein, så kan den själv istället avstå från tonfisk i och med att hen inte behöver det. Då har hen i alla fall minskat mängden tonfisk som konsumeras.

Helena Röcklinsberg betonar att i en del faser i livet har man inte så mycket tid och kraft, i andra faser kanske man har mer, och då kan man välja att kanske arbeta för att alla djur ska få det bättre.

– Det måste nog få vara så, man ska inte klandra sig själv för att man inte i varje läge gör mer, säger hon.

I hennes egen familj ingår, förutom man och två barn, en katt på tjugo år, som för ett år sedan promenerade in i huset och bosatte sig där, tre höns och en häst på 26 år.

– Med så gamla djur är också tankarna på döden närvarande, det hör liksom till. Det kan vara tufft ibland, men jag tänker att man får njuta den tid som finns, innan den är utmätt. ✕

Här vilar hennes älskade katter

Vid gravstenen har Elisabet Rosengren en plats att vila i när saknaden efter hennes två älskade katter blir stor.

– Sorgen när mina båda två katter dog samtidigt var nästan outhärdlig. Jag bestämde mig för att aldrig någonsin utsätta mig för det igen och aldrig skaffa någon ny katt. Men. Ja, livet blev annorlunda.

Allt började för ett och ett halvt år sedan.

– Jag hade två vackra katter, Matteus och Sibylla. De var gamla, 15 och 16 år. Den ena hade utslitna leder och blev plötsligt akut sjuk, fick penicillin men det hjälpte inte. Samtidigt var den andra döende av en njursjukdom. Det fanns inget att göra. Tiden för avlivning var bokad på måndagen och på söndagen ringde jag till Djurskyddet Karlshamn som jag fått tips om att de hade en djurlund där man kunde begrava sina djur.

Hon blev så vänligt bemött och Mia Henriksson, som ansvarar för begravningsplatserna, hade redan förberett en grav när Elisabet kom dit för att titta.

– Det var jättefint gjort. Platsen var så

vacker och Mia sa att det kostade 400 kronor att begrava sina djur här. Hon berättade att det inte var något tvång, men om man ville fick man gärna bli medlem i Djurskyddet Karlshamn också. Det fanns inget att tveka om, jag ville göra vad jag kunde för att ge tillbaka vad de gav mig, så jag blev medlem, säger Elisabet Rosengren.

För, säger hon, graven och själva platsen gjorde verkligen mycket för att underlätta hennes sorgearbete.

– Jag köpte en gravsten och när jag satt här och pysslade med den blev det som ett avslut. Mina kissar fick en plats att finnas på, mina tankar och min sorg fick också en plats. Ett så fint lugn vilar över lunden. Folk sköter verkligen om sina gravar. För mig är det en plats att begrunda livet och minnena på.

Hon bor två kilometer härifrån och det händer varma sommar dagar att hon

packar en termos med kaffe och traskar till djurlunden.

– Där finns utemöbler, och bara detta att sitta där och fika en stund skänker stort lugn. Jag tänker ju på mina katter men många andra minnen kommer också upp. Det är rofyllt. Djurskyddet Karlshamn samarbetar med en hemveterinär i Blekinge och hon berättar för de ägare som står inför en avlivning att det finns en djurlund.

– Jag tror att det är många som gärna skulle haft en sådan plats, men inte känner till att det finns. Självt hade jag ingen aning förrän jag fick tipset när mina kissar skulle tas bort, säger Elisabet Rosengren.

Att avliva två trogna följeslagare samtidigt var svårt. Så svårt att Elisabet bestämde sig för att aldrig någonsin mer skaffa ett djur. Aldrig mer behöva fatta ett sådant beslut och gå igenom den sorg och saknad det innebar att förlora Matteus och Sibylla.

Elisabet Rosengren vid katterna Matteus och Sibyllas gravsten.

– Det ville jag inte utsätta mig för någonsin igen. Men. Jag blev ju medlem i Djurskyddet Karlshamn i samband med att jag begravde dem. Sedan frågade de om jag inte kunde bli sekreterare, och det gick ju bra. Plötsligt behövdes ett jourhem för en mycket mager katt. Den var magnifik, men strykrädd. Förmodligen var den så van vid att få stryk att så snart den blev rädd, vilket den blev för nästan allting, så kröp hon ihop på golvet som att hon väntade på slag istället för att fly bort. Jag fäste mig direkt vid henne, tog hand om henne och döpte henne till Madonna.

En tid senare kom en hona, Luna, med sina fyra ungar Pluto, Jupiter, Mars och Tellus till Elisabet. Alla ungarna blev bortadopterade, men Luna stannade kvar. Ytterligare katter har passerat revy, men alla har fått nya permanenta hem. Nu finns här en

mamma med unge – Trulsa och Musslan.

– Förhoppningsvis hittar vi ett bra hem till dem också, säger Elisabet Rosengren och avslöjar att det nu visat sig att Madonna var en hane. Det officiella namnet är Maradona. Den lille katten – Musslan – dyrkar den stora.

– Den hör om det är Madonna eller Luna som kommer in genom kattluckan. Om det är Madonna far den lille fram, och den gigantiske skogskatten blir livrädd när Musslan, en femtedel så stor, flyger fram och stryker sig mot honom! Jag kan sitta och titta på dem hur länge som helst. Madonna äter, ungen är där, Madonna byter skål, ungen hänger med. De är i bästa tänkbara mening inte kloka! De är väldigt roliga att följa!

– Jag försöker låta bli att tänka på att de någonsin ska bli sjuka. Det är en nästan ofattbar sorg när man står inför det faktum

att ens katter måste tas bort, och den sorgen går nästan inte att tänka på. Jag försöker leva med de här katterna nu men tänker ofta på Matteus och Sibylla, som vilar i djurlunden.

Bara några dagar innan intervjun har Elisabet förlorat en katt hon var jourhem åt.

– Några studenter hittade en mycket mager katt och kontaktade föreningen. Vi tog den till en veterinär och den fick behandling innan den följde med mig hem. Men efter någon dag var han så svag att han bara kunde ta fem steg innan han föll ihop. Han fick en cirkulär chock. Han hittades för sent.

Han fäste direkt i mitt hjärta, och hade han klarat sig så vete attsingen om han inte fått bo här. Jo, det hade han. Det var svårt att se hur tillitsfull han var när vi hittade honom. Men det var för sent – det är väldigt tungt. ✕

I djurlunden får saknaden en plats

Djurskyddet Karlshamn är landets äldsta djurskyddsförening. Den bildades 1885. Vi har pratat med dess ordförande Kerstin Linde och djurlundsansvariga Mia Henriksson, om vad lunden betyder för föreningen.

I dag finns runt 600 djur begravda i djurlunden i Karlshamn. Platsen är vackert belägen, inramad av träd får lunden en rofylld avskildhet invid skogsdungen. För att få begrava ett djur här ska ägaren vara skriven i Karlshamns kommun.

– Vi ser gärna att man blir medlem i Djurskyddet samtidigt. Många tycker att det är bra att djurlunden finns och skänker en slant i samband med begravningen. Vi tar gärna emot en liten gåva. Driften kostar en del: el, gräsklippning, utrustning och underhåll, säger Mia Henriksson.

Runt 30 sällskapsdjur begravs varje år under de välsköta gräsmattorna. Här vilar hundar, katter, kaniner, råttor och marsvin. – Cirka tio procent av dem är kremerade. Min önskan är att lite större djur, hundraser över 40 kilo, kremeras, eftersom det är ganska krävande att gräva stora gravar för hand.

I Sverige finns flera djurlundar och de kan skötas av föreningar eller kommunen. I vissa kommuner är det tillåtet att begrava sitt djur på den egna tomten. De kommuner som tillåter att djur grävs ner utan kremering kräver att graven ska ha ett visst djup för

att hindra att vilda djur gräver upp det.

Själv har Mia Henriksson, som bor på en hästgård med hundar och katter, ett hörn i trädgården där familjen begravt de djur, som gått bort.

– Då får de stanna där de hör hemma.

Det är olika hur de djurägare hon möter i djurlunden har förberett sig inför en begravning.

– En del är förkrossade. Andra har hunnit förlika sig med att det är livets gång. Man får tänka att om djuret avlivats på grund av sjukdom, så slipper det lida mer: nu får det sova i lugn och ro. Värst är det för dem som tvingas avliva sina djur och inte varit förberedda på det, speciellt när det är unga djur på tre, fyra år.

Mia Henriksson är i lunden varje vecka. Extra fint är det på hösten, när ljus och lyktor är tända på gravarna.

– Då råder det en trolsk, men behaglig stämning.

För föreningen Djurskyddet Karlshamn är djurlunden viktig.

– Vi är glada att kunna hjälpa till och erbjuda en plats för ett älskat djurs sista vila. Jag tror det betyder jättemycket för djurägaren att känna sig trygg och veta var man kan vända sig när ett älskat djur

går bort. Djurlunden blir en lugn plats att gå till och minnas. Vi hade till exempel en dam som ringde och bokade en plats när hon tog hand om en äldre katt. Hon ville vara säker på att begrava sitt djur just i Karlshamn, nära där hon själv bodde, säger Kerstin Linde, ordförande.

Hon är uppvuxen med djur och har haft hundar, katter, får och höns.

– Då hör det till "livet" på något sätt att man förlorar dem också. Vi människor blir äldre än de. Jag skulle kunna berätta många historier om djur som kommit och gått. Många tårar har det blivit genom åren.

Finns det något som kan lindra sorgen?

– Första tiden tror jag inte det finns. Jag är alltid lika ledsen varje gång. Det var ju en familje-medlem, inte bara en katt eller en hund. Men sedan när man tänker tillbaka och vetskapen om att de haft det bra och man har kunnat ge dem ett gott hem så länge de levde och alla trevliga minnen känns det lättare.

Hur kom det sig att du började engagera dig i Djurskyddet Karlshamn?

– Min granne, Marie Cederqvist, frågade om vi inte kunde starta upp föreningen igen. Den var vilande sedan något år. Hon visste att jag är och var engagerad i andra styrelser sedan tidigare på olika nivåer. När det gällde djuren kunde jag inte säga nej.

Mia Henriksson.

DJURSKYDDET KARLSHAMN

Grundades: 1885

Medlemmar: 174.

Antal djur som hjälpts: Vi hjälpte 13 katter och två hundar i fjol. Behovet var större men vi hade inte resurser till fler utan fick hänvisa till andra djurskyddsorganisationer. Drömmen är att kunna starta ett djurhem."

Djurskyddet Karlshamns
Elisabet Rosengren, gräs-
ansvarige Klas Jönsson,
och ordförande Kerstin
Linde i djurlunden.

Vad är det viktigaste, svåraste respektive roligaste med att arbeta i föreningen?

– Det roligaste är när vi har lyckats hitta ett nytt bra hem till djur. Då känner man att vi gör nytta och gör skillnad för djuren. Det svåraste är när vi tycker att vi söker med "ljus och lykta" efter fler jourhem som kan ta hand om de djur som behöver skydd och man inte hittar något.

– Något som blivit vanligare är att vi i föreningen kan svara på frågor som var vänder jag mig om ett djur far illa? När kan jag kastrera min katt?

Sedan har vi djurlunden, jag tror att behovet har ökat för att verkligen få ha en plats för ett älskat djur efter detta. Särskilt om man bor i stan.

Du blev ordförande 2016. Känner du att det ni arbetar för uppfylls eller möts ni av bakslag?

– Många ger oss uppskattning för vårt arbete och är positiva när vi träffas på utställningar och liknande. Många har så

När mörkret faller vilar en trolsk
och behaglig stämning över lunden.

trevliga djurhistorier att berätta. Det svåra är att få aktivt arbetande medlemmar i föreningen.

Hur mycket arbetar ni som förening med politisk påverkan?

– Som ersättare i kommunfullmäktige och ledamot i byggnadsnämnden har jag möjligheter att påverka vilka förslag som läggs. En hundrastgård har kommit till på så sätt.

– Det har också blivit en motion om att inte upplåta kommunal mark till cirkusar med djur. Inga fjädrar i påskriset. Det blir mycket informell påverkan från min sida. Sedan har också föreningens medlemmar kontakt med politiker i kommunen för att påverka djurens situation positivt. Det är kommunen som upplåter marken för djurlunden.

Hur ser ert samarbete ut med andra yrkesgrupper, som veterinärer och livsmedelshandlare?

– Vi har knutit till oss en hemveterinär och det känns bra.

För livsmedel är mer att vi försöker påverka den enskilda affären att den ska ta in svenskt kött och lokalproducerad mat. ✕

1

SKJUT INTE FYRVERKERIER

Om du av någon anledning ändå gör det: Respektera stopptider. I Ånge provades en tidsgräns för när fyrverkerier skulle sluta fyras av. Den respekterades inte och två dräktiga kor skrämdes så svårt när de försökte fly raketljust och ljudet att de halkade, bröt benen och var tvungna att avlivas.

2

RASTA TIDIGT OCH AKTIVERA

Ibland har inte smällandet kommit igång tidigt på kvällen. Gå en extra lång runda med din hund. Nosövningar är toppen, då får den koncentrera sig och kan tröttas ut så att den blir mer avslappnad under natten. En variant är att vid varje smäll därute ge hunden en godisbit så att den förknippar smällandet med något positivt.

HJÄLP DJUREN GENOM NYÅRSNATTEN

Många djur stressas svårt av fyrverkerier. Mattar och hussar flyr till stugor i skogen och tar in på fyrverkerifria hotell. Tills lagen ändras så att privatpersoner förbjuds att skjuta raketer fortsätter vi att ge våra råd för hur du kan hjälpa djuren genom nyårsnatten. Här är våra åtta bästa!

Källor: Emma Almquist, Sveriges Kaninvälfärdsförening, SKVF, Agria, Sundsvalls Tidning, Svenska Kennelklubben och veterinär Torkel Falk. Fler råd finns på webbtidningen, www.tidningen.djurskyddet.se

Text: Katarina Hörlin **Foto:** iStockphoto

3

HÖR PÅ RADIO I MÖRKER

Dra för gardinerna, så ljuset från fyrverkerierna inte lyser in. Välj ett rum som ligger så skyddat som möjligt från fyrverkeriregnen. Har du hamster eller andra djur i bur, lägg en filt över buren. Var med djuret i rummet, tala normalt och sätt gärna på radion: På varje nyårsnatt en fantastisk sändning under tolvslaget när kyrkklockor landet runt ringer in det nya året.

4

SAMLA FLERA HUNDAR

Vissa skotträdda hundar kan bli mycket lugnare om de är tillsammans med flera andra hundar som inte är rädda. Det är ett exempel på avbetingning som fungerade mycket bra på min egen skotträdda hund, tipsar veterinär Torkel Falk.

5

**MEDICINER OCH GELE
MOT LJUDRÄDSLÅ**

Vänd dig till veterinär om ditt djur behöver receptbelagda mediciner.

"Generellt sett är det nästan omöjligt att lugna ner hundar som stressat upp sig för mycket, oavsett vilken metod eller vilket preparat du använder.

Förr användes ofta acepromacin, men idag tror man att det har en mer passiviserande än lugnande effekt, och kan kanske framkalla mer ångest. Nu används istället diazepam (Valium), men det finns flera negativa aspekter av det:

För det första är det svårt att få en lagom effekt om djuret är mycket upphetsat, och man vill undvika att djuret hamnar i ett narkostillstånd eftersom det inte är riskfritt. För det andra vill man som veterinär helst inte förskriva beroendeframkallande läkemedel som kan missbrukas av människor", säger Torkel Falk.

Munhålegelén Sileo tar bort ljudrädså utan att vara lugnande, dock har många ägare sagt att det inte ger effekt.

Rogivande feromoner kan köpas receptfritt på Apoteket och finns som doftavgivare till väggkontakt, i halsband och att spraya på ett tyg. Spraya aldrig direkt på djuret. Även milda lugnande natur-preparat som Zylkene kan fungera.

6

**TA IN KATTEN
HELA NATTEN**

Håll den inne hela natten, då är risken mindre att den blir skrämmd. Sätt fram en kattlåda så att katten inte behöver gå ut förrän nästa morgon.

7

**GE KANINEN
NYTT HÖ**

Ge nytt gott hö och kanske lite örter innan tolvslaget så har kaninerna något att sysselsätta sig med. Kaniner är sociala djur som känner trygghet i grupp så en eller flera kompisar i en stabil grupp kan vara bra stöd.

8

**SÄTT ÖRONVADD
PÅ HÄSTEN**

Även hästar kan stressas. Sätt vadd i öronen, som dämpar ljudet, ta in alla hästar i stallet och låt radion spela lugn musik. Stanna gärna kvar i stallet och ge en extra dos hö som kan hålla hästarna sysselsatta.

Foto: Anders Johansson

Foto: iStockphoto

HJÄLP DE VILDA DJUREN

När snön fallit finns många sätt att stötta de vilda djuren. Ge fåglarna frö – aldrig bröd. Tänk på att fröna inte får vara saltade. Ekorrar gillar nötter och rådjur tycker om äpple och hö. För fler menyråd till vintern besök webbtidningen: www.tidningen.djurskyddet.se ✕

REFLEXER – LYSANDE JULKLAPP

Glöm inte att se till att du och ditt djur syns i midvinternatten. Det finns väldigt många fina reflexer, sök på nätet eller i din djuraffär. En variant är den här heltäckande ryggsvarianten. En billig och nödvändig livförsäkring.

GE JULEN DJURTEMA

Bästa gåvan är såklart att få mycket tid med djur i jul. Här kommer fler tips på djurklappar att ge bort och gott foder att servera de vilda djuren. God Jul!

HISTORISKA KATTER AV ERIK FICHTELIUS BOKFÖRLAGET LANGENSKIÖLD

I "Historiska katter" läser vi om hur författarens egen bondkatt Bits hindrade Galna ko-sjukan från att spridas till Sverige. Katten fick hudproblem och slickade av all päls från sin svans. Radioprogrammet Konsumentekot, där

Fichtelius arbetade, undersökte vad som fanns i kattmatens köttmjöl och fann nermalt kadaver.

Radion rapporterade, regeringen förbjöd det i djurmat och vid Sveriges EU-inträde krävde Sverige förutom att få behålla snus och systembolaget att kött- och benmjöl i djurmat förbjöds här. En kort tid därefter bröt BSE, allmänt kallad Galna ko-sjukan, ut i flera länder,

men inte i Sverige. Så klarade sig Sverige, inte minst tack vare katten Bits, enligt dess husse, som nu samlat flera historier om hur katter kan sägas ha gripit in och förändrat utvecklingen. ✕

Foto: iStockphoto

PÄRLA EN DJURTAVLA

Ingen jul utan pyssel: Gör en egen kattpärl-tavla – till dig själv eller ge bort som julklapp. Inspireras av den här fina plattan som Linda Eriksson, volontär på Djurskyddet Eksjö, gjort.

– Jag hittade ett liknande mönster på nätet som egentligen ska broderas och tänkte att det vore kul att pärla det istället. När jag gjorde loggan använde jag mig av en app som omvandlar bilden till pärlmönster.

Hur får du pärlorna att sitta fast?

– Jag lägger bakplåtspapper över pärlplattan och stryker med strykjärn, så det yttersta av pärlorna smälter ihop. Det är viktigt att ha bra temperatur på strykjärnet.

Vad är viktigast att tänka på?

– Ha tålmod och ha lagom temperatur på strykjärnet.

Är du igång med nya pärltavlor?

– Just nu har jag börjat göra en elefant och en enhörning! ✕

Pärlor och plattor kan köpas i många olika leksaks- och hantverksbutiker.

DJURENS KÄNSLOR – OCH VÅR KÄNSLA FÖR DJUR

AV PER JENSEN
NATUR & KULTUR

Djur har personligheter. Det finns blyga syrsor, framfusiga grisar och aggressiva laxar. Varje höna av de tiotusentals som lever sida vid sida i standardiserade äggvärpningsstall har sin egen läggning. En kan vara nyfiken, en annan försiktig, men miljön för dem alla är densamma, skriver etolog Per Jensen.

Fiskar kan vara den mest missförstådda djurgruppen vi har, sa författaren i en radiointervju i P4. De har ett utmärkt minne,

guldfiskar kan lära sig tricks genom klickerträning, bara de kan höra klickerljudet genom vattnet. Ögonöppnande och gripande läsning: Hönans längtan att få sluta sina klor runt en sittpinne är enorm. Många får aldrig möjlighet. En given julklapp till alla, som har djur omkring sig, vilket var och en som besöker en livsmedelsaffär har. ✕

Katarina Hörlin

GE BORT MYCKET TID TILL DJUREN I JUL

Se din hund i ögonen – annars kan den känna sig så utanför att den riskerar att bli deprimerad.

Den brittiske veterinären Iain Booth slår larm om att många hundar far illa när ägarna istället för att titta på dem ständigt stirrar ner i sina mobiltelefoner.

– En hund är ett flockdjur. För hunden är ägaren den givne ledaren, du håller i alla aspekter av dess liv: Du står för utfodringen, du avgör när och var det är tillåtet att gå. Hunden vill glädja sin ägare, det har den utvecklats till genom evolutionen och den behöver kontinuerlig återkoppling och interaktion. Men om du inte ser på din hund, utan har blicken

ständigt riktad mot din telefon, så bryts det viktiga bandet mellan er, säger Iain Booth till den brittiska editionen av tidningen Metro.

Han varnar för att hundar vars ägare är fokuserade vid sina mobiltelefoner riskerar att bli känslomässigt skadade.

– Hur illa de far beror på hundens eget psyke. En del kan utveckla aggressivitet, andra söker kontakt hos andra istället. Vissa hundar kan sluta äta och isolera sig från sin ägare: Se upp om hunden sover mer, tappat aptiten, undviker dig eller börjar gnaga på sina tassars för att försöka lugna ner sig. Det kan vara tecken på att den är deprimerad, säger Iain Booth till Metro.uk. Så packa ner alla smarta telefoner i jul och umgås med ett djur istället. ✕

Foto: iStockphoto

VARGATTACKEN – ETT REPORTAGE, AV LARS BERGE ALBERT BONNIERS FÖRLAG

”Vargattacken” är ett detaljerat reportage med syfte att få reda på vad det egentligen var som hände den där tidiga sommardagen 2012, då en djurskötare hittades död inne bland vargarna på Kolmården. För att göra det har författaren noggrant undersökt hur varguidernas arbete gick till och hur rutinerna såg ut kring att låta människor i grupp få gå in till vargarnas hägn på besök. Författaren skriver inte utifrån en position som ”djurmänniska” och faktum är att det är bokens styrka just att han är tämligen befriad från förutfattade åsikter om vargars beteende.

Boken är intressant av flera skäl, inte minst som del av en kritisk reflektion om djurparker. Den beskriver Kolmårdens historia och framför allt det världsunika experiment som det faktiskt bestod av att under många år låta människor umgås fritt med vargar, under devisen att det hela var fullkomligt säkert. Detta experiment fick ett abrupt slut då den trettioåriga kvinnan, en mycket erfaren vargskötare, hittades inne i hägnet där hon befunnit sig ensam. En utdragen process om att utreda djurparkens arbetsrutiner och ansvar tog istället sin början.

Under bokens gång hinner journalisten både undersöka hur synen på vargen förändrats genom tiderna, djupdyka i den långa årtalsprocessen och resa runt för att intervjua diverse olika ”vargexperter” världen runt. Det är en ambitiös procedur och det är mycket intressant att följa med i alla svängar. Exakt vad det var som ledde fram till händelsen i juni kommer vi inte att få veta. Men genom att läsa denna bok får vi veta mycket annat. Om man är det minsta fundersam kring vettigheten i att låta stora rovdjur leva i onaturligt sammansatta grupper och extremt små revir, då är den definitivt en givande bok att ta del av. ✕

Therese Lilliesköld

ÄR MIN HUND DRÄKTIG?

Jag har en Huskytik på 9 månader som lyckades öppna dörren och komma in till min hane när jag var i tvättstugan. Hon höglöper nu i sitt första löp och de satt ihop när jag kom upp igen (borta i ca 8 minuter)! Eftersom de enda sätt man till 100 procent kan veta att tiken är dräktig är antingen genom ultraljud eller mätning av relaxin så blir ju detta ett problem eftersom inget av detta går att göra förrän tiken är mellan 22–25 dagar inne i löpet! Jag vill ju helst inte att hon ska föda valpar när hon är så här ung, men det känns trist att behöva vänta 22–25 dagar innan man behandlar henne. Hur ser mina alternativ ut?

// Orolig

KAN VI SKAFFA INNEKATT?

Hej! Jag och sambon bor just nu i en relativt liten lägenhet på ca 50 kvm, och vill inget hellre än att skaffa en katt hem till oss. Dock är vi tveksamma till detta, då vi hört och tänker att det är synd om en innekatt som får bo i en lägenhet med begränsad yta. Dum fråga, men lider en katt av en sådan miljö, eller vet den inget annat? Hur ser du på detta? Vet att ett alternativ är att skaffa två kattungar, är det idioti att då bara skaffa en ändå?

// Nils

→ VETERINÄREN

SVAR: Problemet är att effekten av aglepriston är säkrast tidigt i dräktigheten (från dag 5) men att dräktigheten inte kan fastställas förrän dag 25–27 (om vi har försenad implantation kan man missa en dräktighet på dag 25 på ultraljud också). Alternativen är alltså: 1. Ge behandling dag 5–10. Fördel: Säkrare behandling. Nackdel: Du ger behandlingen i onödan. Biverkningsriskerna är minimala. 2. Vänta till dag 25–27. Fördel: Du ger inte en onödig behandling, vilket mest är en etisk fråga, och undviker eventuella biverkningar. Nackdel: Det föreligger större risk för partiell abort, vilket innebär att man kan komma i tidsnöd. Man rekommenderar att följa upp aborten med ultraljud efter 5–7 dagar, behandlingen kan då upprepas, men effekten kan inte garanteras. Efter runt dag 40 avråder man från medicinsk abort, då hunden riskerar att kasta med komplikationsrisk som följd. I det läget får kejsarsnitt övervägas. Eller att valparna föds fram. Det har hänt. ✕

Torkel Falk

Veterinär och ordförande i Djurskyddet Helsingborg

→ ETOLOGEN

SVAR: Utevistelse kan skydda mot uppkomst av oönskade beteenden som rumsrenhetsproblem. Innevistelse kopplar inte till lidande i sig, däremot ökar ägaransvaret för att tillgodose kattens behov av social interaktion, aktivering och lek. En katt rör sig naturligt över stora områden, men det finns studier som visar att kvaliteten på en miljö kan kompensera för yta. Med kvalitet menar jag exempelvis tillgång till resurser, som kattlådor och matskålar, och placering av dessa samt möjlighet att röra sig vertikalt. Genom hyllor, gångvägar och hängmattor på väggar och i tak skapas ett större tillgängligt utrymme som även tillgodoser kattens behov av att röra sig och komma undan i

höjdd. Att skaffa två katter ser jag inte som en lösning. Bättre att ni själva lägger ner tiden som krävs för att katten ska må bra och få utlopp för sina naturliga beteenden. Att adoptera en äldre katt, med mindre aktivitetsbehov, kan vara en lösning. Lycka till! ✕

Elin Hirsch

Doktor i etologi

ALU-FLEX HUNDBUR

HELT I ALUMINIUM!

VARFÖR INTE DEN BÄSTA?

Smide & Montage AB

Tel: 0120-41030

www.alu-flex.se | info@alu-flex.se

Hej annonsörer!

Från och med nr 1 2019 av Tidningen Djurskyddet kommer jag att ansvara för annonserna i print och på tidningens webbsida. Idag arbetar jag på Djurskyddet Sveriges kansli med företagssamarbeten i stort, och tar mig nu med glädje även an uppgiften att fylla tidningen med annonsörer som vill nå ut med sitt budskap till vår trogna läsarskara. Vi har nya format och priser för 2019.

Välkommen att mejla eller ringa mig idag med dina förfrågningar och bokningar!

Vänliga hälsningar

Peter Henriksson

Djurskyddet Sverige

Tel 08-688 28 34

Epost: peter.henriksson@djurskyddet.se

Webb: <http://tidningen.djurskyddet.se>

TIDNINGEN

DJURSKYDDET

Välkomna att söka 2019 års

DJURSKYDDET KRONBERGS DJURSKYDDSTIPENDIUM

till **Tycho Carlssons** minne
om högst 75 000 kronor

Stipendium kan sökas av dem som genom sin verksamhet främjar djurskyddet såsom forskare, författare, journalister, veterinärer och organisationer.

Sökande med anknytning till Kronobergs län har företräde, men även andra är lika välkomna att söka. Skicka med en bred information i er ansökan kring det ändamål ni söker för. Stipendiat ska ett år efter mottagandet av stipendiet redovisa hur det har använts.

Frågor kan ställas till stipendium@djurskyddetkronoberg.se

Ansökan ska ha kommit till ovanstående e-postadress senast den 15 januari 2019.

Stipendieutdelning sker vid Djurskyddet Kronobergs årsmöte den 26 mars 2019.

Respekt Empati Djur Etik

Djurskyddet Sveriges värdegrundsmaterial

- Djurinriktade värdegrundsövningar för barn i förskolan och skolan.
- Utvecklar barns empati och förståelse för andra individer.
- Vetenskapligt säkerställd effekt.
- Övningarna är anpassade till läroplanen.

Ladda ner
övningarna
kostnadsfritt på
www.rede.se

		LAGAR		ROA SIG TRAMS OCH UNGE	GER STÖT		REGNET VILANDE JORD
							6
HÅLLER OSS UPPE							
SPRÅK- LJUD							
					JÄMNATS MED MARKEN	BLI SAMS	
FEMININA SPETSAR			ILSKEN GÖRA EN HERR- GÅRD				
ÄMNE I HAVET							
IFIN FORM				SURRA			
RÅ OM				SOM REGEL			
		TA EN LUR ÄR MYCKET TIDSIN- STÄLLT!					STÅ PÅ RAD
LÅNGA PÅ ETT SÄTT		3					
SYMBOL							
						SKAL- PRODUKT	
			GRÅ REST HAR KAFFE PÅ JOBDET				
8	PERIOD				VÄTT MÄTT		DÄR STÄLLER MAN LADAN
	YNKA				NÄRA		
GER SIG INTE	BORDS- UPP- MANING VISA MISS- NÖJE			GE JÄRNET		PLAN	
					1		
		RÖD VID HÖGTID- LIGHET					
		I ADRESS SOMNAR I SLUTET			TAK- TÄCKNING		
					RÄCKA	4	
			BLOM- STÄLL- NINGEN				

TÄVLA OCH VINN PRISER FRÅN VIVARA!

Vi lottar ut fem fina fågelholkar från Vivara. Perfekt att skämma bort fåglarna med! Vinsten kan skilja sig något från den på bilden här intill.

GÖR SÅ HÄR:

Det är det fyrsiffriga talet som bildas av de röda siffrorna (t ex FEM TRE ETT TVÅ = 5312) som är er svars kod. Ring **0944-670 90 09**. Följ de talade anvisningarna. Du ombeds att ange kryssets tävlingsnummer, som är 24, och den fyrsiffriga lösenkoden (ovan). Sedan är det klart.

Du kan inte ringa från hemligt eller dolt nummer. Det betyder att ditt nummer måste synas när vi söker det på hitta.se eller eniro.se. Samtalet kostar 10 kronor. Du accepterar kostnaden genom att trycka 1 i början av samtalet.

Senast **den 20 januari 2019** måste vi ha ditt svar. Lösning och vinnare presenteras i nästa nummer.

GRATTIS!

Förra numrets vinnare: Åsa Näslund, Karlstad, Inger Eriksson, Strängnäs, Marita Edfast, Åryd, Märit Birgitta Magnusson, Åmål, Torun Bergman, Skellefteå.

Rätt lösning till Djurkrysset i nummer 3, 2018:

→	S	DRÖG FÖRRI SVERIGE	BANK TRÄD KONEN POLKAGÖR	E	DEL DRAMA GEMOM BLÖTA	A	FÄR MAN INTE PÅ KROGEN	R	VÄNTA PÅ GEMOM-SLAG HETT
ANVÄNDS VID UPPDRAG	K	O	R	K	S	K	R	U	V
REMARKETER	L	Ä	X	A	U	T	Ö	V	A
TÄR KORSGASTE VÄGEN	G	E	N	A	R	K	A	R	
HALVGRAS	A	G	D	V	A	L	A	M	
HÖNARI BLICK FÄNGET	I	R	I	S	P	R	I	A	T
FÄR INGEN KÖRA PÅ	G	Ä	G	A	T	A	V		
ÄR SVARTE PETTER	A	S	A	L	L	A	N	K	E
	K	O	R	T	S	P	E	L	A
STIGER PÅ VÄGEN	S	A	V	P	R	I	N	S	
BRÄCKT	A	E	T	R	A	N	A	A	J
KNOPP	H	U	V	U	D	A	R	P	A
EXISTERAR I HAV	Ä	R	T	S	L	A	R	T	E
L	S	Ö	S	K	A	N	O	T	N
HANDEL	T	U	P	P	K	A	M	D	U
SPEL	O	S	P	Ä	R	L	O	R	S
KLAD VÄR FÖR LÄNGE SEDAN	K	L	E	T	A	D	A	A	L
F	O	R	N	T	I	D	S	Y	N

SÖK STIPENDIUM!

Djurvännernas Förening i Stockholms Stipendium på 35 000 kr utdelas till person eller personer, som genom forskning eller genom annan insats främjar djurs välfärd.

Stipendiet sökes **senast 25 januari 2019** med kortfattad motivering till:

Djurvännernas Förening i Stockholm
c/o Lennart Garmer
Ekbacksvägen 14
182 38 Danderyd

E-post:
lennart.garmer@tele2.se

www.djurvannernastockholm.se

VÄLKOMMEN!

Medicinska utredningar • Operationsavdelning
Röntgen • CT-röntgen • Ultraljud • Cardiologi
Ögonspeglings • Kattmottagning • ID-märkning
Kostrådgivning • Al-kompetens

042-20 20 00 • www.dinvet.nu
Ekvändan 2, Helsingborg

CSiGORA

Hundbutiken för den medvetna hundägaren!

Vi har ett härligt utbud av hundtillbehör:
Sköna hundselar, roliga belöningsleksaker,
hundkläder, giftfria tuggben och hundgodis!

Välkommen!
www.csigora.com

Ge bort en julklapp som hjälper djuren!

Nu är julen snart här igen och vi hoppas att du tänker lite extra på djuren när kylan kryper på. Din julgåva hjälper både frusna hemlösa djur in i värmen och bidrar till förbättringar för våra lantbruksdjur. Alla djur förtjänar att leva ett gott liv och skyddas från lidande.

Ge djuren en julklapp som värmer redan idag. Du får **vårt fina gåvobevis som du kan ge bort i julklapp till en annan djurvän**. Välj om du vill få gåvobeviset skickat till din e-post eller hem i brevlådan.

Beställ din julklapp till förmån för djuren här:
www.djurskyddet.se/stod-oss/julgava/

Kontakta vår medlemsservice

Har du frågor om ditt medlemskap, vill beställa informationsmaterial eller meddela att du har ny adress?

Välkommen att kontakta Djurskyddet Sveriges medlemsservice på **08-673 35 11**. Telefontiderna är mån–tors 9–15, fre 9–14.

Du kan också mejla till info@djurskyddet.se.

Brev skickas till:
Djurskyddet Sverige
Hammarby Fabriksväg 25
120 30 Stockholm

Handla dina julklappar via Sponsorhuset

Brukar du göra dina julklappsinköp på nätet? Kom ihåg att handla via Sponsorhuset! När du handlar via Sponsorhuset går en del av ditt köp till Djurskyddet Sverige, utan att det kostar något extra för dig som handlar. Sponsorhuset har samlat över 500 kända nätbutiker, till exempel Arken Zoo, Bokus, CDON, Ellos och Zalando. Läs mer om hur det fungerar på:
www.sponsorhuset.se/djurskyddetsverige

Djurskyddet Sverige är godkända som 90-kontoinnehavare av Svensk Insamlingskontroll. Ett så kallat 90-konto är ett insamlingskonto som har utfärdats av Svensk Insamlingskontroll som sedan kontrollerar hela organisationens verksamhet och ekonomi för att du som givare ska känna trygghet att din gåva används rätt. Vårt 90-konto: 90 01 06-6

Klipp av talongen här, lägg i kuvert och skicka kostnadsfritt till vår svarspostadress.

Fyll i talongen och posta den till Djurskyddet Sverige!

Ja, jag är intresserad av att stödja Djurskyddet Sveriges arbete. Skicka mig information om:

- ☐ Bli medlem (till dig som inte redan är det)
- ☐ Bli månadsgivare (100 kr/mån)
- ☐ Ge en gåva
- ☐ Minnesgåva
- ☐ Högtidsgåva
- ☐ Testamentering

☐ Jag är redan medlem men har ny adress.
(Fyll i både din nya och gamla adress, samt medlemsnummer)

☐ Jag är redan medlem men lämnar gärna mitt telefonnummer och/eller e-post så att ni kan nå mig på flera sätt.
(Glöm inte fylla i ditt namn och medlemsnummer)

Det går också bra att mejla info@djurskyddet.se för att meddela din nya adress.

Namn och min nya adress:

För- och efternamn: _____

Adress: _____

Postnummer: _____ Postadress: _____

Telefon: _____

E-post: _____

Personnummer (ÅÅMMDD): _____

Vid adressändring; det här var min gamla adress:

Adress: _____

Postnummer: _____ Postadress: _____

Medlemsnummer: _____

Skicka talongen till: Djurskyddet Sverige, Svarspost, Kundnr 20425761, 120 20 Stockholm

Djurskyddet Sverige där du bor!

Djurskyddet Sverige är ett riksförbund med 48 lokalföreningar över hela landet.

BLEKINGE LÄN

Djurskyddet Karlshamn
Telefon: 0735-08 71 07
djurskyddet@karlshamn.se

Djurskyddet Ronneby
djurskyddet.ronneby@hotmail.com

DALARNAS LÄN

Djurskyddet Dalarna (Rättvik)
Telefon: 0736-73 77 00
dalarna@djurskyddet.se

GÄVLEBORGS LÄN

Djurskyddet Bill & Bull Söderhamn
Telefon: 0764-10 01 01
info@djurskyddetbillochbull.se

Djurskyddet Bollnäs-Ovanåker
Telefon: 0703-02 80 06
djurskydd_bollnas@hotmail.com

Djurskyddet Skygga Katten Hälsingland
Telefon: 0709-21 95 00
l.trempenau@telia.com

HALLANDS LÄN

Djurskyddet Norra Halland (Kungsbacka)
Telefon: 0708-77 64 70
info@djurskyddetnorrahalland.se

Djurskyddet Kattfotens Katthem i Halmstad
Telefon: 0701-55 80 08
kattfoten@kattfoten.se

Djurskyddet Varbergs Djurhjälp
varbergsdjurhjalp@gmail.com

Halmstadortens Djurskyddsförening
Telefon: 0346-530 68
tomas.erge@telia.com

JÄMTLANDS LÄN

Djurskyddet Jämtlands Län (Östersund)
Telefon: 0706-39 37 55
annica.moreskoggh@telia.com

JÖNKÖPINGS LÄN

Djurskyddet Eksjö
Telefon: 0702-52 82 88
cats@djurskyddet-eksjo.se

KALMAR LÄN

Djurskyddet Kalmar
Telefon: 0480-41 11 00
kalmar@djurskyddet.se

Djurskyddet Oskarshamn
Telefon: 0491-188 15
oskarshamn@djurskyddet.se

Djurskyddet Västervik
Telefon: 0704-530 518
djurskyddetvastervik@gmail.com

KRONOBERGS LÄN

Djurskyddet Kronoberg (Växjö)
info@djurskyddetkronoberg.se

Djurskyddet Sigfrid (Växjö)
Telefon: 0760-22 05 04
sigfrid@djurskyddet.se

NORRBOTTENS LÄN

Djurskyddet Norrbotten (Luleå)
Telefon: 0730-32 21 82
jenny.lindback@hotmail.com

SKÅNE LÄN

Djurskyddet Helsingborg
Telefon: 0705-47 00 68
helsingborg@djurskyddet.se

Djurskyddet Kullabygden (Höganäs)
Telefon: 0702-46 80 42
kullabygden@djurskyddet.se

Djurskyddet Landskrona
Telefon: 0738-04 96 44
djurskyddetlandskrona@hotmail.com

Djurskyddet Snapphanen
Telefon: 0708-11 28 16
info@djurskyddetsnapphanen.se

Djurskyddet Ängelholm-Bjäre
Telefon: 0761-40 49 00
angelholm-bjare@djurskyddet.se

STOCKHOLMS LÄN

Djurskyddet DOSO
Telefon: 08-87 94 17 / 073-679 18 44

Djurvännernas förening i Stockholm
Telefon: 08-755 68 46
info@djurvannernasstockholm.se

Djurskyddet Kattvarnet Haninge
Telefon: 08-776 16 80
info@kattvarnet.nu

SÖDERMANLANDS LÄN

Djurskyddet Mariefred
Telefon: 0707-77 19 54
susanne.queckfeldt@gmail.com

Djurskyddet Nyköping
Telefon: 0155-21 76 32
katthemmet@finntorpskatthem.se

Djurskyddet Strängnäs
Telefon: 0708-80 54 42
strangnas@djurskyddet.se

VÄRMLANDS LÄN

Djurskyddet Filipstad
Telefon: 0725-49 38 69
filipstad@djurskyddet.se

Djurskyddet Karlstad
Telefon: 054-53 47 06
kontakt@djurskyddetkarlstad.se

Djurskyddet Kristinehamn
Telefon: 0550-151 55
kristinehamn@djurskyddet.se

Djurskyddet Säffle-Åmål
saefle-amal@djurskyddet.se

Djurskyddet Sunne
Telefon: 0725-30 73 77
sunne@djurskyddet.se

Djurskyddet Westra Wermland (Arvika)
Telefon: 0722-33 38 10, 0722-33 38 20
westrawermland@djurskyddet.se

VÄSTERBOTTENS LÄN

Djurskyddet Skellefteå
Telefon: 0702-70 03 92
djurskyddetskelleftea@gmail.com

Djurskyddet Västerbotten (Umeå)
Telefon: 090-14 21 11
info@djurskyddetvasterbotten.se

Djurskyddet Åsele Katthem Kurrlyan
Telefon: 0941-109 87 / 070-218 09 41
aselekurrlyan@hotmail.com

VÄSTERNORRLANDS LÄN

Djurskyddet Härnösand
Telefon: 0611-300 20
vallaren@hotmail.com

Djurskyddet Katthjälpen Sundsvall
Telefon: 0707-32 02 40
info@katthjalpen.com

Djurskyddet Sundsvall
Telefon: 060-56 78 50
djurskydds@hotmail.com

Djurskyddet Ådalen (Sollefteå)
Telefon: 0620-242 67 / 073-063 23 45
djurskyddetadalen@hotmail.com

Djurskyddet Örnsköldsvik
Telefon: 0709-45 02 77
oviks_djurskydd@hotmail.com

VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Djurskyddet Bohuslän
Telefon: 0761-17 77 81
info@djurskyddetbohuslan.se

Djurskyddet Skaraborg (Töreboda)
Telefon: 0739-24 26 72
skaraborg@djurskyddet.se

ÖREBRO LÄN

Djurskyddet Vilsna tassar Hällefors
vilsnatassar@djurskyddet.se

ÖSTERGÖTLANDS LÄN

Djurskyddet Fiahemmet i Norrköping
Telefon: 011-31 14 99
fiahemmet@hotmail.com

Djurskyddet Mjölby
Telefon: 0142-36 11 02
djurskyddetmjolby@gmail.com

Intresserad av att starta en förening där du bor?

Läs mer på Djurskyddets hemsida:
www.djurskyddet.se/engagera-dig/starta-ny-forening

Eller kontakta Djurskyddets kansli:
info@djurskyddet.se
08-673 35 11

Foto: Majla Brand

Stina Näsström, ledamot i förbundsstyrelsen Djurskyddet Sverige.

SISTA ORDET

Bildernas budskap

Grisar som bökar runt i mängder med halm eller en bonde på en havreåker med en griskulting i famnen. Mjölkkor på vidsträckta grönbeten, ibland även med sin kalv. En hand fylld med ägg eller ett barn som ömsint pussar kycklingen i sin hand. Känner ni igen bilden från reklam om svensk djurhållning? Är det verkligen så? Båda ja och nej tänker jag. För visst finns det grisar som får gå i boxar fyllda med halm. Men oftast bara för en stund, kanske en sinsugga eller tillväxtgris som en tid hålls så i väntan på att flyttas till en trång gräsnings- eller slaktsvinsbox med hårt betonggolv och lite halm. Och visst går en del nötkreatur på bete på sommaren, men resten av året då? Och kalven, jo om man är en dikokalv får man dia sin mor och gå på bete med henne. Men inte en mjölkkokalv, de hinner inte se mycket av sin mor och ibland får de aldrig ens gå på bete.

Så visst visar reklamen upp en sann bild av djurhållningen (förutom att jag sällan tror att en bonde tar med en kulting ut på havreåkern) men dock en väldigt begränsad del av den. Det som dock stör mig med detta är dubbelmoralen. För samtidigt står näringen på sig och menar att nötkreaturen i spaltboxarna, grisar i betongboxar, den ensamma kalven i kalvkätten, slaktkycklingar som i tusentals trängs i ett stall eller värphönan i en bur är god djurhållning. För när vår organisation och andra påpekar att vi ser brister i detta sätt att hålla djur får vi ständigt höra att vi har fel och att det inte innebär ett lidande för djuren att hållas så. Så om de nu själva verkligen tror att det är så bra att hålla djur så, varför visar man då inte stolt upp även denna del av djurhållningen?

Den del som dessutom oftast utgör den största delen i djurens liv. Varför slåss man för att ta bort beteskravet för kor när hela marknadsföringen bygger på att visa upp just kor på bete? Troligen för att gemene man inte alls skulle tycka det såg så trevligt ut. Men säger inte det oss något? Att den som kanske inte ens har kunskap om djur instinktivt känner att det är fel att hålla djur så. Det är nämligen en självklarhet för de flesta av oss! ✕

Det här är Djurskyddet Sverige

■ **Djurskyddet Sverige** är med sina nästan 9 000 medlemmar och 48 anslutna lokalföreningar en av Sveriges största djurskyddsorganisationer. Vi har arbetat i 120 år för att hjälpa djuren.

■ **Vår vision** är ett samhälle där människor visar respekt och medkänsla för alla djur. Alla djur ska ha rätt att utföra sina naturliga beteenden och skyddas från lidande. När djur avlivas eller slaktas ska det ske på ett smärtfritt sätt.

■ **Vi opinionsbildar** och påverkar politiker för att förbättra djurskyddslagstiftningen. Vi finns representerade i olika arbetsgrupper och kommittéer, samt är remissinstans åt departement och myndigheter.

■ **Våra lokala föreningar** arbetar bland annat med att ta hand om djur som har blivit hemlösa och vanvårdade.

■ **Internationellt samarbetar vi** med våra nordiska systerorganisationer och Eurogroup for Animals.

■ **Vårt arbete finansieras** av medlemsavgifter, arv och gåvor. Organisationen har 90-konto, verksamheten kontrolleras därmed av Svensk Insamlingskontroll.

GENERALSEKRETERARE

Åsa Hagelstedt

ORGANISATIONSEKRETERARE

Majk Michaelsdotter

SAKKUNNIG

Emma Brunberg

INSAMLING

Sara Frick

INFORMATION

Sandra Rönnsved & Sara Frick

EKONOMI

Adina Holmertz

FÖRETAGSKONTAKT

Peter Henriksson

REDE

Helena Risinger & Jeanette Polsäter

DJURSKYDDET UNGDOM

Sandra Rönnsved

UTSKICK & ADMINISTRATION

Martine Everett

RECEPTION

Jeanette Polsäter

PRAKTIKANT

Dorina Larsson & Madeleine Rosenblad

FÖRBUNDSORDFÖRANDE

Linda Maria Vonstad

STYRELSELEDAMÖTER

Catarina Niklasson Schöön, Kerstin Linde, Gunnela Ståhle, Marie Persson, Linnea Stålhandske, Owe Sandström, Sofia Arkelsten, Stina Näsström

PLUSGIRO: 90 01 06-6

BANKGIRO: 900-1066

NÄSTA NUMMER UTE DEN 29 MARS 2019

Foto: istockphoto

TEMA

Transporter

LÄS FLER NYHETER PÅ TIDNINGEN.DJURSKYDDET.SE

Tack Kattliv!

Tidningen Kattliv skänker 100 kr till Djurskyddet Sverige för varje ny prenumerant de får via oss! Du betalar endast 374 kr och får då 8 nummer av tidningen Kattliv.

Beställ din prenumeration redan idag genom att maila dina adressuppgifter till **pren@kattliv.com**, kom ihåg att ange **kod 334 i ämnesfältet**. Det går också bra att skicka in talongen nedan.

Tillsammans kan vi göra skillnad för djuren!

Klipp här!

SKICKA IN TALONGEN NEDAN FÖR ATT PRENUMERERA PÅ KATTLIV!

JA, jag vill prenumerera på tidningen Kattliv och samtidigt stödja Djurskyddet Sverige. Du betalar endast 374 kr för 8 nummer.

För- och efternamn:

Adress:

Postadress:

E-post:

GÖR SÅ HÄR:

Klipp av talongen och lägg i ett kuvert.

Skicka kuvertet till:
Djurskyddet Sverige
Svarspost 20425761
120 20 Stockholm.

Du behöver inte något frimärke, Djurskyddet står för portot!

Har du frågor om din prenumeration, kontakta Kattliv: 0300-174 00 eller pren@kattliv.com

Djurskyddet Sverige förmedlar dina uppgifter till tidningen Kattliv. De aktiverar din prenumeration och skickar en faktura. Djurskyddet Sverige sparar inte uppgifterna för vidare behandling.

God jul & Gott nytt djurskyddsår!

Från oss alla på Djurskyddet Sverige

